

चांदोबा

मे १९७८

आमारव्याणी

संभृत्य च पितु वर्क्यम्,
मातु वी, ब्राह्मणस्य वा
न कर्तव्यं वृथा (वीर),
धर्म, मास्त्रित्य तिष्ठता

॥ १ ॥

[वडील, आई किंवा ब्राह्मण यांपैकी कोणाच्याही आरंभे पालन करण्याचा नियम पाळण्याच्याने तो धर्म मोडू नये.]

गुरुश्च, राधा च, पिता च, वृद्धः
श्रोत्रा त्र्यहर्षा यदि वापि कामात्,
यद्भ्याद्विशेत्कार्यं मपेक्ष्य धर्मम्
कस्तत्र कुर्या वनृधंस धृतिः

॥ २ ॥

[गुरु, राधा, पिता किंवा कोणो वृद्ध या ऐंशी कोणीही एखाद्या शराव, आनंददात किंवा कामाकस्त होऊन केवढेसा आरंभे पालन न करणारा कोण सज्जन असेल ?]

न सत्यं दासमानं वा,
न यज्ञा इनाप्य इक्षिणाः,
तथा वलकरा (स्त्रीते)
यथा सेवा पितृहिता

॥ ३ ॥

[पितृहिता इत्य अर्थानेही सेवा ही इतकी मोठी आहे की तिची बरोबरी यज्ञ, मान किंवा यज्ञाने दिलेल्या इक्षिणेने होणार नाही.]

पितृयात्री आश्रम-२

कावळा आणि घुवड

[५७]

स्वताक्षी सुताराची गोष्ट सांगून म्हणाला—

"मित्र हो! या कावळाच्या म्हणण्यावर विद्वान्स कळून फसू नका. हा कावळा आपला हाडवैरीच आहे, हे तुमच्यासारख्या बुद्धिमतांना सहजी कळण्यासारखे आहे!"

परंतु त्याचा सत्ता कोणीही मानला नाही आणि स्थिरजीवीला एका डोळ्यात डोंगरी किल्ल्यात उचलून घेऊन गेली.

स्थिरजीवी राजाला म्हणाला—"हे राजा! आपण माझ्यावर इतकी दया करायलाठी दाखविलीत? मी आपला आजवर शत्रू म्हणून आपली स्वातंत्र्य शरमेने माझी मान खाली होते आहे, तुम्ही माझ्यावर कृपा करून थोडा विस्तार आपविलात तर मी आपाचे शत्रू निघत म्हणून त्यात प्रवेश करून पापमुक्त व्हावे म्हणतो!"

राजाला व त्याच्या चौघां सभ्यांना त्याचे कपटीपणाचे बोलणे ऐकून आनंद झाला. त्यांनी मोठेपणाने विचारले—"काय हो, आपण अग्नीत स्वतःची व्यावृत्ती देण्याचे कारण काय?"

"हे शत्रू-विघ्न केले तर मी धुवडाच्या कुठाल अन्म घेऊन वा जगात परतत" स्थिरजीवी म्हणाला.

परंतु कावळा म्हणाला ते स्वताशीला आवडले नाही. तो म्हणाला—"तू घुवड म्हणून जन्मलास तरी कावळांच्या बाजूला राहूचीच, मागे उंबराची मूलपी जशी घोंवटी उंदीरच झाली तसा!"

"ती कोणती गोष्ट?" असे स्थिरजीवीने विचारता स्वताक्षी गोष्ट सांगू लागला.

हिमालय पर्वतातून निघून उड्या भारीत फेस काढीत गंगानदी वेधे वाहू लागते त्या

"बांदेबा"

याला घाला आहे. योग्य वर पाहून तिचे लग्न करून घ्यावे. त्यातच तिचे व सर्वांचे हित आहे. उशीर करू नये."

"होय, तू म्हणतेस ते खरे आहे! वास्तव-प्रमाणे तिचे खय लग्नाचे झाले आहे, खरे! दिने सर्व विद्या शिकून घेतल्या आहेत. उत्तम गाणे म्हणते, वांगला संपाक करते, तिच्यासाठी योग्य वर पाहिला पाहिजे. तू व तिने होकरन विला तर सूर्याचे आवाहन करून त्यालाच कन्यादान करतो."

"त्यात काय बिघडलं? तर तसंच करा." बायको म्हणाली.

मुनिवर्यांनी सूर्याकडे निरोप पाठविला. सूर्य येऊन म्हणाला-"महात्मन्! कापण कशासाठी बोलविलेस?"

मुनिवर्यं सूर्याला म्हणाले-"हो! बाकी कन्या! तू विद्याशी लग्न कर." असे म्हणत मुलीकडे वळून आज्ञावल्क्य म्हणाले-"मुली! त्रिलोकाला प्रकाश देणारा हा देवा तुला पसंत आहे का?"

"हा तर फार गरम दिसतो आहे. याहून मोठं स्वच्छ मिळालं तर पहा." मुलगी म्हणाली.

मुनिवर्यांनी सूर्याला विचारले-"सूर्याहून मोठा कोण आहे रे बुवा?"

सूर्य म्हणाला-"माझ्याहून मोठे धुकं आहे. ते मला पूर्णपणे झांकून टाकते व मी

आहे हे कळू न देण्या इतके बालक आहे." मूर्तीने धुक्याचे आवाहन केले व मुलीला विचारले-"मुली! या बलवानाशी तुझं लग्न करून घ्यायचं का?"

"हा तर काळा आणि ओलसर दिसतो आहे. माझ्याहून मोठा कोण हे यालाच विचारून त्याच्याशी माझे लग्न लावून द्या." मुलगी म्हणाली.

"सूर्याहून कोणी मोठा आहे का?" मूर्तीने धुक्याला विचारले.

"वारा माझ्याहून मोठा आहे. मला हलवून दूर ढकलू शकतो." धुकें म्हणाले. नंतर मूर्तीने वाऱ्याला बोलावून वेऊन मुलीला विचारले-"मुली! तुले याच्याशी लग्न लावून देऊ का?"

"बाबा! हा तर फार चंचल आहे, याच्यावर विसंबून राहता येणार नाही. याच्याहून शक्तिशाली कोणी असेल तर पहा." मुलगी म्हणाली.

"सूर्याहून मोठा कोण आहे बुवा?" मूर्तीने वाऱ्याला विचारले.

"माझ्याहून मोठा पर्वत आहे. त्याला जागचे हलविणं मला शक्य नाही." वारा म्हणाला.

देव्ह्या मूर्तीने पर्वताचे पाचारण केले आणि मुलीला विचारले-"मुली! याच्याशी तुझं लग्न लावून देऊ का?"

मुलगी म्हणाली-"बाबा! याचं काळीज दगडाचं आहे. माझं सौंदर्य पाहूनही हा माझ्यावर झळपार नाही."

"सूर्याहून मोठा कोण रे बाबा!" मूर्तीने पर्वताला विचारले.

"मला पोखरून काढणारा उंदीर माझ्याहून मोठा आहे." पर्वत म्हणाला.

मूर्तीने उंदराला बोलावून मुलीला विचारले-"मुली! याच्याशी लग्न करणार का?"

तिच्या चेहऱ्यावर सजातीचा अधिमान झळकला. ती लाजत म्हणाली-"बाबा! मला उंदीर करून वाऱ्याशी माझ लग्न लावून द्या!"

मूर्तीने तेच केले.

१९५. पेठेच्या मध्यभागी 'लिफ्ट'!

या चित्रात यथोपयुक्त दिसत असलेले 'लिफ्ट' चढून जाणारे कोठे जातात? लिस्बन (पोर्तुगाल) येथील दुसऱ्या पेठेत धावात. लिस्बन नगरातले तिरनिराळे भाग काही मजल्यांसारखे उंचर असलेले आहेत. येथील 'एफेल टावर' बांधण्याच्या हे 'लिफ्ट' बांधले.

माया सरोवर

[२७]

[विचळपारला आणि मांजिकाला नवी करून सिद्धसाधक कवकास महाराजांच्या दर्शनाला गेला. हुसरसादून जयशीलना, बाब पाडीस भाणलेल्या स्थितीत कोचनमाळा दिसली त्याने तिचे रक्षण केले. त्याच वेळी शाहीच्या आदून मायासरोवरेवरून त्याच्या गळ्यात फास टाकला. पुढे-]

जयशीलने त्याच्या गळ्यात फास पडताच लगेच चकित होऊन भागे वळून पाहिले. त्याला जलजहाजर मायासरोवरे- वर व त्याच्या बाजूला घोड्यावर मकराचे दिसले. त्याने चटवित्री तलवार ठपसली व कथळनाण्यांचा दोर कापायला तयार दिसला. तो घोडा वेळ थांबून त्याने सरोवरेवरकडे वळून एकदा पाहिले.

मायासरोवरेवर आपल्या हातातला फासाचा दोर घोडा जोडल्यासारखा करीत जयशीलला म्हणाला- "पुढे ना तो महा पराक्रमी जयशील? कस रे! तु दोर तोडायला निघाला होतास, मग मध्येच कसा काप थांबलास?"

"ओ हो! आतां लक्षात आले, दूब तर तो मायासरोवरेवर, नाही का? तु त्याच्या गळ्यात दोराचा फास टाकलास

"अग मुली! ते सर्वे मी स्वतःच्या
डोळ्यांनी पाहिले गे! त्याला मार कर-
ण्याचा विचार माझ्या मनात नाही, बर्या
जिवत्सवाच्यासरोवराकडे नेण्याचा विचार
आहे." मायासरोवरेश्वर म्हणाला.

अंग की वृत्ता। यात साक्ष्य इच्छे
अनिच्छेया प्रवचन कोटो आहे ? हा सरो-
वरेश्वर मला बंदी कडून घेऊन वाण्याच्या
विचारात आहे. मला वाटते तेर मी एका
क्षणात माझ्या घडभात पडलेल्या कासाचा
दोर तोडून भोकळा होईन." जयदास
म्हणाला.

त्याचा पडून जाण्याचा प्रयत्न केल्यास
त्याचा परिणाम कसा होऊ शकतो याची
जरा चणक दाखवितो."

मकरकेतूने त्याला ते न वाचवल्यासारखे
 तोंड कलून, राजाजेंचे पालन करणे आवश्यक
 होते या साठी, खोड्याला जयशील ह्वाता
 त्या बाजूचा चढायला बंधविले. इतक्यात
 कांचनमालेने भयकंपित झाल्यासारख्या
 स्वराने ओरडून जयशीलच्या गळ्यात
 गटलेल्या फातराचा दोर डोव्ही हातांनी
 बद्ध धरला व म्हणाली—“माया! तू हा
 दोर थोडा जरी ओढलास तर ते मद्या
 मूठीचे क्षणार नाही. मी पाह्या बरोबर
 याच दोराचा फास गळ्याला लावून
 घेईन.”

“आश्चर्यच आहो, इतक्या थोड्यावेळाला
पेंथवर पावले पैकन डेपही आहे तर”
जसे म्हणत सरीवरेंवर वकिल आल्या-
सारखा मान खाली वाकवून थोडा विचार
करीत, आणि प्रयत्न करून वाहण्यात
हरकत काप जसे ठरविल्यासारखा म्हणाला—
“जमघोला! तू म्हाणालाच तसा तुझ्या
गळपोला पडलेला फास कापून टाकण्या
की वाहो, कोणाला ठाऊक, वण धा जल-
ग्रहाभ्या होतातून निसटून जणें तुला शक्य
नाही. तो तुला पायाखाली तुकवून दात
थोसकून यमलोकी पाठवील.”

“तुला काय वाटेले तो प्रयत्न करत
पहा!” असे म्हणत जयमील तलवारीने
शौर कापायला निघाला. परंतु तेव-
रपास भक्करनेतू हळूच त्याला म्हणाला—
“जयमीला! अशी गर्वी करू नकोस!
श्रीदेवरीश्वर तुला मायासरीश्वराकडे वेळून
जात आहे त्यामुळे तुला ह्म आहे तेच
होत आहे. त्या सरोवरपर्यंत जाण्याची
इच्छा तुरुपाही मनात आहेच, नाही का?”

मकरकेतू मृगशाला तै आपल्या मल्या-
साठीच मृगशाला असे ध्येयीकला वाटले
कनकाश महाराजांच्या दोषां मुलांपैकी
एकटी कांश्चनमालाच आतापर्यंत गेटली,
परंतु कांश्चनवर्मा अजून त्या सरोवरात एक

बंदी म्हणूनच राहतो आहे. परंतु एका गोष्टीचे मात्र त्याला जाबचर्य वारले. ती गोष्ट म्हणजे तिला व तिच्या भावाच्या अपहरण करून घेऊन जाणाऱ्या सरोवरे-स्वराक्षा कांचनसाला "माया" म्हणून हाक मारते आहे, हे कसे काय? त्याच्या मनात ती शंकागुंडा डोक्यातून जातली...

"वरं तर मायासरोवरेस्वरा! तू माझ्याकडून भारत दुधार व बलवान आहेस, हे माव्य! आतां तू माझ्या बाबतीत काय करण्याच्या विचारात आहेस?" जयशीलने विचारले.

"तू मला शरण आल्यासारखा बोलतो आहेस, त्याच लबाडी तर नाही ना?"

म्हणत मायासरोवरेस्वराने जयशीलकडे खोल दुष्टीने एकदा पाहिले.

"स्वतःचा पराक्रम काही नसेल तर लबाडी करून किती काळ जमेल? मी कसा आहे, या मकरकैतूला थोडे का होईना, माहीत झाले असले पाहिजे. काय मकरकैतू, मी म्हणतो ते खर आहेत?" जयशील म्हणाला.

"तुझे शौचे व पराक्रम काव ते माया-सरोवरात पोचल्यावर कळेलच." असे अपशोळा म्हणून मायासरोवरेस्वरने केतूला म्हणाला-"आपण आ पूर्वी एका बलवृत्ताला पाहिलेच आहे काय केतू? इतर बलमात्र तेथे काय काय कृत्ये करीत आहेत न कळे!" असे म्हणत मायासरोवरेस्वराने कळजी घाटल असल्यासारखा दीर्घश्वास सोडला.

"तरमग माझ्या गळघाता पडलेल्या गळफासाचे काय?" जयशीलने विचारले.

मायासरोवरेस्वराच्या तोंडून काही उत्तर येण्यापूर्वीच कांचनसाला जयशीलच्या गळघाताला कास काढून हसत म्हणाली-"हा गळफास नसून मीमाने तुझ्या गळघात घातलेला हा कमळाचा हार आहे!"

"एकूण कसा विधुतवेगाने विकास पावत असल्यासारखी दिसते आहे! ही पचमुखी सर्वप्रकारे दुर्दैवीच दिसते आहे!

हा जयशील निदान त्या जलवृकराच्या बंध करण्याच्या काशी मग्न करू शकला तर माझ केवढं मोठं कल्याण होईल!" मायासरोवरेस्वराच्या मनात हेच विचार चालू होते.

"महाराज, पुढे काय करावे अशी आज्ञा आहे?" मकरकैतूने विचारले.

"आपण सर्व जण सरोवराकडे जाऊच आहे, तू पुढे वाट काढीत चल." माया-सरोवरेस्वर म्हणाला.

"जयशील आपल्या बरोबर, मायी कसा चालणार?" असे म्हणत मकरकैतूने जय-शीलकडे पाहिले.

"कांचना माझ्यासरोवर जलप्रहार येईल, तू जयशीलला घोड्यावर बसवून घे!" मायासरोवरेस्वर म्हणाला.

कांचनसाला पुन्हा मायासरोवरात जाणार हे ऐकून चकित होऊन जयशील मकरकैतूला म्हणाला-"केतू! कांचन-सालेला परत मायासरोवराकडे नेणे मला पसंत नाही. मी कनकाक्ष महाराजांना वचन देऊन आलो आहे, दोघां मुलांना परत घेऊन येतो म्हणून! ही मुक्त स्थितीत सापवली आहे, हिला पुन्हा त्या कैदेत नेऊन टाकणे मला मान्य नाही!"

मायासरोवरेस्वराने सतापून जयशीलकडे पाहिले. त्याच वेळी कांचनसालेनेसदा

रागाने त्याच्याकडे पाहिले व म्हणाली-"मी व माझा मोठा भाऊ दोघांना जयलातून पळवून आणले ही गोष्ट खरी असली तरी आम्ही कोणाच्या कैदेत नाच नाही. माझा मोठा भाऊ सरोवर नसेल तर मी एकटी ती कशी काय आईवडिलांकडे येणार? तुला शक्य असेल, तर तू म्हणतो आहेस तसे आम्ही दोघं कैदेत असलो तर, आम्हां दोघांना प्रथम तू सोडविले पाहिजेस." असे म्हणत ती जलप्रहाकडे धाईवादीने गेली आणि मायासरोवरेस्वराने हात पुढे केव्हावर तो घेऊन ती जलप्रहार उद्बली.

"केतू, हे सर्व मला विचित्रच दिसतं आहे या होणाने वाटण्यात आली मला

सरोवर, हे सर्व कोठे तर नाही ना?" जयशील चकित होऊन मकरकेतूला म्हणाला.

"पहिल्याने तू धोड्यावर सर येऊन बस. सरोवरात पोचल्यावर तुला सर्व गोष्टींचा खुलासा होईल." मकरकेतू म्हणाला.

जयशील पुढे काही न बोलता मकरकेतूच्या मार्गे धोड्यावर बसला. मायासरोवरेश्वराने जलप्रहालां झालेल्या खुशावने तो चालू लागला. त्याच्या पाठोपाठ मकरकेतूने धोड्याला जोराने पळविले. त्यावेळी जयशीलला सिद्धसाधकानी फार आठवण आली किती दिवस

साले तो आपल्यावर जंगलात बटकल जीव धोक्यात घेऊन आपल्या बरोबर आला. आपण त्याला कोठे दिसलो नाही तर त्या बिनामाला काम काढेल, कीण जाणे? मी मृत्युमुखी पडलो, असे तर नाही वाटणार त्याला? हंसरवात आपल्या बरोबर आपला बालमित्र देवशर्मा होण. त्याने आपल्याला रबातून खाली उडी टाकतांना पाहिले होते. कांचनमालेला वाचवायच्या प्रयत्नात आपण वाचाच्या तोंडी मैत्री की काय असे तर त्याला वाटणार नाही?

जयशील या विचारात इकडे मग्न असता तिकडे धोड्यावाऱ्याचा नायक वीरसेन सिद्धसाधकांना कनकाक्ष महाराज जंगलात उतरले होते तेथे येऊन गेला. कनकाक्ष महाराजांनी साधकाला ओळखून अत्यंत प्रेमाने विचारले—"काय रे बाबा! दुक्या बरोबर माझ्या मुलांच्या शोधार्थ जयशील गेला होता तो कोठे आहे? मी कित्येक दिवस तुमची वाट पाहिली व शेवटी निराश होऊन सर्व राज्य कारभार मज्यावर टाकून स्वतःच आपल्या मुलांच्या शोधार्थ निघाली आहे."

"महाराज! युवराजांना आणि राजकन्येला अपहरण करून घेऊन जाणारी अद्भुत रूप असलेली शक्तिशाली शयानस आहेत. ती मायासरोवर नावाच्या एका

सरोवरात राहतात. त्यांना पाह्यात किंवा पाण्याबद्दल संभार करता येतो व राहता येते. त्यांच्या पैकी काही जणांना आम्ही एकजळे आहे. त्यांचा राजा मायासरोवरेश्वर याला नरमझक जातीच्या लोकांनी पकडले होते. त्यानंतर तो आमच्या हातात सापडला होता, परंतु गिरावून पळून गेला. त्यामुळे तसे जास्त नुकसान झाल्यासारखे काहीच नाही. त्या मायासरोवरातच आम्ही एका जागी राहणारा जलवृक राक्षसाचा नायक माझा दास आहे. त्याच्या मदतीने तो मायासरोवर कोठे आहे, आपल्याला कळेल."

"अस्स!" असे म्हणत कनकाक्ष महाराजांनी साधकाच्या पाठीमागे वगडी गदा लांब्यावर घेऊन उभा असलेल्या जलवृकाकडे पाहिले व म्हणाले—"तर मग जयशील कोठे आहे?"

"तो मायासरोवरेश्वराच्या दौर्धानीकरा बरोबर त्या मायासरोवरेश्वराचा शोध करीत हसाच्या रथात बसून आकाशात हिडतो आहे. तो सरोवरेश्वर जंगलात माझ्या दृष्टीस पडला होता, ही गोष्ट मात्र जयशीलला माहीत नाही" सिद्धसाधक म्हणाला.

"हसाच्या रथात?" असे म्हणत राजा व त्याच्या बरोबरचे इतर लोक चकित होऊन साधकाकडे पाहू लागले.

"हसांचा एक रथच काय, विचारतां महाराज? हा जलवृकाक्षस काय आणि हा वनमाणूस काय—आणखी तीन फूट उंचीची माणसं आणि प्राणिमक्षक वृक्ष काय—आपण गहराबाहेर एका जंगलात पाऊळ टाकले की एकेक डोळ्यांवर व कानांवर विश्वास होणार नाही असे प्राणी आणि वस्तू आम्हांला पहायला मिळाले. सिद्धसाधक म्हणाला.

स्तब्धपणे काही अंतरावरच्या झाडाखाली कसला तरी आवाज झाला. तेथे राजाच्या शिपायांबरोबर दोघे नरमझक थोठथोठ्याने बोलत काही तरी सांगत होते. त्यांना काहीतरी गप्पित पातीक घडल्यासारखे

आणि त्यांना जर वनमाणसावर बसून जंगलात फिरणाऱ्या भूताळरायांकडे, म्हणजे सिद्धसाधकांकडे सेजे तर कळेल असे सांगत होते.

शिपाई त्यांना "तुम्ही कोण, कोठून आलात?" बघीरे नेहमीचे प्रश्न विचारीत होते.

साधकाने एका सैनिकाला तिकडे पाठवून त्या दोघांना बोलावून आणायला सांगितले. दोघां तरभसकांनी आल्यावर साधकाला नमस्कार केला स म्हणाले-"सालक! ग्रामच्या नावकाला व माविकाला सोडले तर आम्ही एक महत्वाचे गुपित सांगू."

साधकाला वाटले की ते दोघे कोणती तरी महत्वाची बातमी घेऊन आले असावेत त्याने जलज्वळ राक्षसाला, त्या दोघांना सोडून घेऊन घायला सांगितले. त्याने बिबळपाला व म्हाताऱ्या मांजिकाला पट्टे बावळवून बांधलेल्या दोऱ्या सोडून त्यांना एकेका हाताचे चरून आणून साधका-प्रमोर तसे केले.

"सांगा, तुम्हांला कोणते गुपित माहीत आहे ते?" सिद्धसाधकाने त्या दोघांवर भक्षकांमा विचारले.

"भूताळ प्रभू! तुमच्या हातांतून निघून पळून गेलेल्या मगरतोंड्याला आणि त्या विलक्षण हत्तीवर बसून येणाऱ्याला चरून आणण्यासाठी त्यांच्या घोषार्थ त्रिदत्त अतता त्यांना लुसण्यासारखाने एक जण दिलेला. त्याच्याबरोबर एक मुलगी-मुद्दा दिली. आम्ही त्या सर्वांना पकडण्यासाठी त्यांच्यावर हल्ला करण्याचा विचार केला. परंतु त्यात आमचीच चूक होईल की काय असे वाटून आम्ही साक्षात् लपून बसलो. तेव्हा तो विलक्षण हत्तीवर बसलेला आणि तो मगरतोंड्या त्या दोघांना हत्तीवर आणि घोड्यावर बसवून डोंगराच्या बाजूने पळाले. आणखी एक सांगण्यासारखी गोष्ट म्हणजे हसरच्यातून उतरलेले काही जण पूर्वेच्या बाजूला सुमारे चार कोस दूर, कोणकरिवां माहीत नाही, साडी झुडपे शोधित आहेत." (कमशः)

नास्तिकाची श्रद्धाभक्ती

विक्रमादित्याने आपला तट्ट खोडला नाही.

तो झाडाजवळ बेला, प्रेत बांधावर काढून घेतले आणि नेहमीप्रमाणे मीन होऊन स्मधानाच्या दिशेने चालू लागला. तेव्हा प्रेतात बसलेला बेताळ त्याला म्हणाला-"राजा! एखादी व्यक्ती नास्तिक-तरी असू शकते किंवा आस्तिक तरी असू शकते. परंतु नास्तिक असून श्रद्धाभक्ती असणाऱ्या एका व्यक्तीची गोष्ट मी तुला सांगतो. लक्ष देऊन ऐक." असे सांगून बेताळ गोष्ट सांगू लागला.

एका गावी रामराध नावाचे एक मुलवस्तू गृहस्थ रहात होते. ते बुःली नव्ही शोरगरिवांना मदत करीत व त्यामुळे परिवांचा कंबारी म्हणून त्यांचा नावलीकित त्या गावात मान्य. परंतु गंमत अशी की त्यांचा देवावर मूर्खीच विश्वास नव्हता. ते नास्तिकच होते. देवळात जाऊन देवाची

नेहमीच पोरी

पूजा वगैरे गोष्टीवर त्यांचा विस्वास नव्हता. जापत्याला जक्य होईच तेवढी लोकसेवा करीत राहण्यातच जन्म सार्थक होतो, असे ते म्हणत.

एकादा रामरावांचा दुसरा मुलगा कोणत्या तरी विविध रोगाने फार आजारी पडला. त्या गावाच्या एकादेखील वैद्याला किंवा डॉक्टराला रोगाचे निदान झाले नाही. रामरावांचे नातेवाईक व भिन्नमंडळी येऊन म्हणू लागली—“तू आहेस नास्तिक! म्हणून देव तुम्ही परीक्षाच पाहतो आहे. देवासमोर उभा राहून थोवाडीत माकून घे आणि चूक कबूल कर. तुला मुलगा बरा होईल.”

मी नास्तिक असला तरी मी देवाचा कधी अपमान केला नाही. कोणी विश्वास करीत नाही, म्हणून त्या अपराधानेही पीडा-देणारा तो देव कसला? मी कोणत्याही देवासमोर काही मागणे मागायला जाणार नाही.” रामरावांनी बर्बादाचा स्पष्ट शब्दात सांगून टाकले.

रामरावांच्या बायकोला पतीचा हा हट्टीपणा वाडडण्य वाटतो. तिने नवऱ्याला सांगितल्याशिवाय देवळात जाऊन मुलाला बरं केल्यास एक हजार रुपये हंडीत टाकीन बसा नवस केला. परंतु त्याचा काही एक फायदा झाला नाही. देवावरचा तिचा विस्वास मुद्दा उडाला. मध्यंतरी त्या गावात एक अधिकारी पुरुष आले असून वायळघांता कुण्डी देताना अर्जा किंवा दत्तो गावात पसरली. रामरावांच्या बायकोला वाटलं की विचारून पाहंय त्यांना आणि पतीला म्हणाली—“आपण छोटूला घेऊन जाऊन स्वामीजींना दाखवावं म्हणते!”

“संन्यासी आशार बरे करू लागले तर वैद्य हवेत कशाला? ही सर्व लवाडी आहे!” रामराव म्हणाले.

आपल्या विस्वासाप्रमाणे रामराव मुलाला घेऊन कोणी वैद्य त्याला बरा करतो का पहात गावोगाव घुरू दिले. परंतु तो प्रयत्नही फुकट गेला.

एक वैद्य देशाटन करीत रामराव होते त्या घावी आले. ते त्या गावात फक्त दहा दिवसांच राहणार व त्यांनी औषध दिल्यावर रोग बरा झाला नाही असे एकही उदाहरण नाही हे ऐकून गावातले लोक महाभीषकाच्या दर्शनाला जाऊ लागले. रामरावमुद्दा त्या महाभीषकाला दाखवायला मुलाला घेऊन गेले. त्याने मुलाची नाडी परीक्षा करून तीन गोळ्या दिल्या व दररोज एक गोळी घ्यायला सांगितले.

पहिली गोळी घेतल्यावर मुलाने तोंड उघडले व जोळण्याचा प्रयत्न करू लागला. दुसरी गोळी घेतल्यावर तो चांगला बोलू लागला. रामरावांनी मुलाला तिसरी गोळी दिली आणि महाभीषकाच्या दर्शनाला जाऊन म्हणाले—“वैद्यवृत्ता! आपण सामान्य साधूस नसून फार थोर देवपुरुष आहात!

महाभोषक स्मित करून म्हणाले—“अहो! माझ्याजवळ अयोध औषधी द्रव्ये आहेत. त्यांचाच हा सर्व महिमा आहे. माझं थोरपण असे त्यात काही नाही. सामान्य आजार इतर कोणीही बरा करतो. माझ्याकडे फक्त असाध्य रोगांसाठीच औषधे आहेत. म्हणून मी एका जामो रहात नाही व देशसंचार करीत असतो आणि जेथे जुताड असाध्य रोग वाळडतात तेथे आजून औषध देऊन ते बरे करतो.”

रामरावांनी त्यांना एक हजार रुपये देऊन त्यांचे पाप धरले व म्हणाले—“आज पर्यंत मी देव नाही, असे मानत आलो. आपणच माझे देव!”

महाभीषकाने रामरावांना हात धरून उठाविले व म्हणाले—“तुमचा देवावर विस्वास नाही का? तर तुम्ही देवाचे प्रत्यक्ष अवतार अशा स्वामीजींचे दर्शन केलेलं नाही ये दिसते. देवाचे प्रत्यक्ष दर्शन हवे असेल तर त्यांचे दर्शन घ्यावं. मी त्यांचा भक्त आहे. त्यांच्या आज्ञेप्रमाणेच मी देशोदेशी हिडून ही सेवा करीत आहे.”

महाभीषकाने सांगितले म्हणून रामराव स्वामीजींच्या दर्शनाला गेले. परत आल्यावर

वायकोने स्वामीजींच्या विषयी चर्ककशी केली. "हे बाहेत तुझ्या माझ्यासारखेच. परंतु त्यांना लोक देव का मानतात हे मला नाही कळत. देवपुरुष म्हणावे तर त्या महाभीषकांनाच म्हणता येईल!" रामराव म्हणाले.

वेताळ येथपर गोष्ट सांगून म्हणाला— "राजा! रामरावांना नास्तिक म्हणाने की नास्तिक? कधी देवळात पाऊल न टाकणारा माणूस महाभीषकात देव कसा पाहू शकला? महाभीषकाने— 'याज्ञात देव नाही, त्याचे दर्शन स्वामीजींचे घडेल' इतक्या स्पष्ट शब्दात सांगितले असून त्या स्वामीजीत रामरावांना देव का दिसू नये? या प्रश्नाची समजावणकारक उत्तरे माहीत असूनही दिले नाहीस तर परिणाम तुला माहीतच आहे. तुझ्या डोक्याची शंभर शकले होऊन तुझ्याच पायांवर लोळ लागतील."

विक्रमादित्य उत्तरादाखल म्हणाला— "देव कसा असतो याचा काही प्रमाण

नाही. निदान राजास नसाच्या चमकावल्या देवाचे रूप निरनिराळे मागून इतरांनी वणिलेल्या रूपांना मानलं नाही. एवढेच नव्हे तर इतर मत्तानुयायांना 'नास्तिक' म्हणायलासुद्धा मागेपुढे पाहिले नाही. परोपकार हा रामरावांत थोर गुण होता. देवावर ज्यांचा पूर्ण विश्वास असतो ते आपल्या सर्व वन्या काईट कमांचा भार देवावरच टाकतात. रामरावांना ते मान्य नव्हते, म्हणून ते नास्तिक ठरले. नवस करूनही जो रोम देवाच्या हातून बरा झाला नाही तो महाभीषकाने करून दाखविला. म्हणून त्याच्यात त्यांना देवाचे दर्शन थडके. लोक ज्या स्वामीजींच्या दर्शनासाठी त्यांच्या बोधार्थ धावत, त्याच्यात रामरावांना एक सामान्य माणूसच दिसला. त्यात वावरे काहीच नाही."

अशातच ते राजाचे मीन भंग होताच वेताळ प्रेतासह अदृश्य झाला आणि पुन्हा झाडाला आऊन लोंबकळू लागला.

(कल्पित)

जीव घेणारी विद्या

एका गावात विठू नावाचा एक शबळी रहात असे त्याच्या चार गाई एवढेच काय ते त्याचे सर्वस्व होते. तो दररोज त्यांना चरायला घेऊन जाई. झाडावर नाहीतर उंचवट्यावर बसून तो पावा वाजवीत स्वतःची करमणूक करी. गाईंचे दूध विकून स्वतःचा ज्वर निवर्हि करी.

एके दिवशी तो एका झाडावर बसून पावा वाजविण्यात निमग्न झाला असता त्याला थोड्या अंतरावरून वाघाची डार-काळी ऐकू आली. तो पचकला व त्याने गाई चरत होत्या त्या बाजूला वळून पाहिले, त्याला एक अपूर्व दृश्य दिसले ते पाहून तो थक्कच झाला. त्याच्या चारी गाई एका वाघाच्या चारीबाजूला उभ्या राहून त्याला शिंगांनी भोसकत होत्या आणि वाघ स्वतःचे रक्षण करून तेथून मिसटून जाण्याच्या प्रयत्नात होता, परंतु गाई

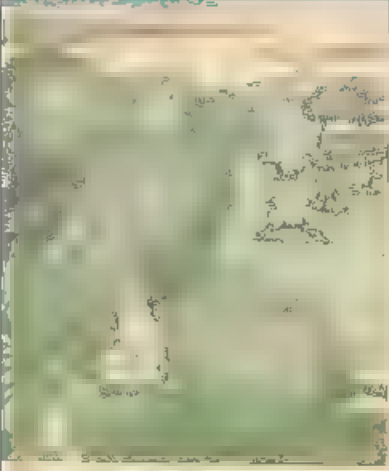
त्याला अडवून उभ्या होत्या, पळून जायला वाटच देत नव्हत्या. शेवटी त्यांनी त्या वाघाला ठार केले.

विठूला आपल्या गाईंचा पराक्रम पाहून आनंद झाला. तो गाईंचे कौतुक करित असत गाई जसे काहीच घडले नाही अशातच ते पुन्हा शांतपणे चरू लागल्या.

त्यानंतर काही दिवसांनी विठू राहती त्या प्रदेशात पाऊस पडलाच नाही आणि कुरणे वाळून गेली. त्यामुळे गाईंना गवत मिळताने झाले. त्यामुळे गाई वाळू लागल्या. गवताळमांवी गाई वाळत चाललेल्या न पाहवल्यामुळे विठू त्यांना हाकीत दूरच्या झोंगराळ प्रदेशात घेऊन गेला. त्या मागात गवत खूप वाढलेले होते. परंतु ते चरायला त्याला शिंगांनी भोसकत होत्या आणि वाघ स्वतःचे रक्षण करून तेथून मिसटून जाण्याच्या प्रयत्नात होता, परंतु गाई

एक गाव होते तेथे तो गेला आणि त्याने

तथच राहण्याचे ठरवून आवश्यक ती व्यवस्था केली.

त्या गावात गाई होत्या परंतु त्यांना पौष्टिक चारा आणि तबत न मिळाल्यात त्या वाढल्या होत्या.

शहराच्या परगण्याला एवढे भलेले असलेले गाई वप्रतिबुधे खायला ज्याथला न मिळालेलासुरवाती का? म्हणून तबत वसुने प्रवास करीत असताना वहालेले जीव कामा वीस करून घेतल्यामागवच हे काळ' विठ्ठल गावकऱ्यांना विचारले.

बाबा रे आता आपण काय माग? शहराच्या चारों बाजूला जी कुत्रे आहेत त्यांना बांध वगैरे जगलेले जनावरे पळून

गुर पुन्हा परत येत नाहीत' म्हणून आम्ही आपल्या गाईगांवाला त्या बाजूला जाऊन येत नाही तुम्हाला जवळपास गवत मिळेल तेचरावावरच भातच, गुला भातच करून देवावे म्हणून सातत्या गावकरी म्हणाले.

माझ्या गाईच्या बाबतीला बराच असेल की गिह कोणी आपण करत नाही. याचा तबत वं रक्षण करता येते या गाई मागवच गाई नाहीत' त्या सर्व पिळून एक मुठीत आपले रक्षण करताना विठ्ठल म्हणाला.

गावकरी विचार करत त्यांना काय गोष्टी मागता आहे? याचा डरूडची परिस्थिती आता तमाची दिवस भूत-मासका गाईत त्या कुत्रेला मांडले आणि कायमचा गाईचा मजल.

वास्तविक गाष्ट नसलीच होती त्या वास्तविकतेच्या आधीत शिष्ट वरत गावाचा शूर वीरणात एक अटल वीर म्हणत जसे बांध मिनामासत त्याला अगता येत आहे ना गावगात लडत राहून बाधासाधवा डरकाळीको फोडून गावकऱ्यांना पळवून लावी व सगल्यांच्या गाई बायला पळोवते पळवून उडून गेल्या बाजाचात विठ्ठल टाकी असा तहेत त्यांना पुढे पेम जमविले होते.

एवढेच भाटोत हलत की त्याच्या गाई बायला-सिहाला येत नाहीत.

शिव्या बंडाला किन्येक दिवसांपासून गाष्ट पळवून त्याला मिळाली नव्हती म्हणून तो काय करावे या विचारात पडला होता आणि अशा परिस्थितीत त्याला त्याला कमाळाचा अतम झाला. विठ्ठला गाई कुत्रेला चिरलेला दिसला गाई खाऊनपळून पुष्ट झालेल्या होत्या त्याचा भालक विठ्ठल एका भाडावर निश्चितपणे धावती बाजवीव बसला होता.

शिव्या बंडाला त्या गाई पळवून त्याचे ठरावले त्याने खूप विचार करून कोणत्या अशीत लडून राहिल्याने आपण यशस्वी होऊ हे ठरविले आणि कुत्रेला दिवशी त्या गाई गाष्ट चरायला प्रथमापूर्वीच तो लपून बसला. विठ्ठला गाई त्याच बाजूला आऊन चरू लागल्या विठ्ठल भाडावर बसून गाव बाजूवू आल्या शोधत वेळान त्याला बाधाची डरकाळी ऐकू आली परंतु तो धावतला नाही त्याची नजर गाईवर होती. गाई त्याच्या कलपनेप्रमाणे डरकाळी ऐकू आली त्या दिशेला वळून बाधाला नाई राखल्या जणूराही पवित्र्यात डब्या राहिल्या विठ्ठल पाचा बाजसायबा बंड केला आणि काय होते ते दुसरे पाहण्यासाठी नयार होऊन बसला.

मध्यंतरी शिव्या बंडाला हे पाहून बावळी बाबले की गाई डरकाळी ऐकून पळत नसून तो लपला होता त्या बाजूलाच पड पत माहेत गाई बाधाची डरकाळी ऐकून येत नाहीत हे राहून त्यांना मिहा-सारखे गर्जून पाहिले.

परंतु विठ्ठल गर्जता ऐकून मुद्दा गाई माग फिरत नव्हत्या उलट वुरांना जमोन उकरू लागलेल्या त्याच दिवस १०० ही सिहाला आकलान करीत म्हणत होत्या, असेल घातम तर प पड' आज पुढी शक्ती जिराविली बांगली.

सिंहाला हे कळायला आता वेळ लागला नाही की गाई पळून जायच्या तर दूरच

त्या आपल्यावर, तुम्हून बघण्या व आणखीच
रेपाटमाट हाणार् तो डोक्या म्याला की
स्याच्या सबांगाला घाम मुटूला त्यानंतर
तो आपला वयल्या एकदा वाचण्यामधून नव
एकदा मितावायला ओला असावा त्यात
विशेष ठरवा रातली जतातराच आवाज
कवून ओरडून पाडिला तरी काही फायदा
संजा नाही

गर्ज या उरकाळ्यात एकदा वरवाला
नवळ्यात अमलात अतःचरं सैशवंत पल
नामला आणि जा गुरं गावूनत वाचलात
होती ती दावी लाहून गळू लागली

गावकरी आपल्या गुरांना आवरायला
गवेल तंबूलात विटू गावात रावत आता
जाण गेल घडलली सरी स्थिरा गाव
के यांना सभजावन सांगतली म्हणाला

माझ्या गाईनी त्या बाधासिंहानी घरल
आहे तुम्ही स्वत येऊन पहा!' काही
लोक धाडस करून ते पहायला गेले
विटू त्यांना धडन झिगवाला गाईनी जेथे
कोंडीत अडविन होते तेथे जाऊन पावला.

[[Polycrystalline 132]]

कोण आहे ते वाच विटू?
“तो इतक्या सहजी वाहेर येईल का?

कारण वाहेर आला तर चाचण विषयचा
माझ्या गाई उडोवणार नाहीत का? तुम्ही
त्या क्षणीत इगड फंका वाचण्यामधून
आणखीच उरपात तात्पर येईल” विटून
त्यांना मागितल त्याप्रमाणे गावकऱ्यांनी
आडीत इगड फंकायला सुरवात केली रव्हो
ओरडत आडीवाहेर रडूनचवाळ झालला
झिग्या आला आणि लई त्यांना दात
चावला जणू व जूला सरकल्या झिग्या
भावकऱ्याचे पाय धरत त्यांना माफी मागू
लायला

गावकऱ्यांना तेव्हा सल्लो की त्यांच्या
गाईंना बाधासिंहानी लाचलून समुत झिग्यान
त्यांना पळवून नेले होते त्यांना समजून
झिग्याला खूप बडवून काढला या दिवसा
पाश्चन विटू या गावचा प्रमुख झाला
त्यानंतर गावातल्या गुरांना चरगवला करणं
खुली झाली

उपदेश

जवणम गावातल्या धीमतांकी एक प्रमुख हांता एवढा त्याच्याकडे एक शिक्षक झाला
त्याला वाहेर कोणते घडणाला या ल' अलावेच जणू हाहेला वाटे शिक्षकाचा
वाटन की माटे दक्षिण मिळवण वाहे. जवणम मोठ्या उत्साहाने शाळी लागला अशी
हा वाटा व धावण दल पाख छत्रं करवि लगेच भवा

तरीच गहा फगा सहर व बळकट वाडा साटा झाला आहे शिक्षक झाला सा
त्यानंतर वयल्याने झाला सर्व वाडा त्या शिक्षकाच्या स्वत दक्षिणा जवणम सा
जिवासीच्या खोलीत गता आणि तिथेच उघटून तिच्यानीच त्याला जेवण त्याने दक्षिणा
जवणमच्या खांद्यांन नऊन पांढीची भांडा आणि कोठरात तेऊन हाटविनेले धाव दाखवून
जातल्या प्रमकावर लखीचा व जवणमच्या वयल्याने आहे शिक्षक झाला

त्यानंतर जवणम शिक्षकांना परमान घेऊन गेला आणि पळायला हे सर्व वैभव
मी स्वत त्या येहूनचान घाम गाडून गिळकिल आहे लोके मागून कोणाचमोग हात पळकून
नाम, काग रळी' तेवर पाणनं दाग उघटून हाणारा वाचने उघडल्या नात्या
हरकते लहो' शिक्षक हांडावाटे एक शब्दही न उच्चारला निघून गेला

देवमासाठी चंदा

रामपूरचा जमिनदार पहिल्यांदाच नव्वक होता तो लोकात मिळून मिळूनही रहात नसे. त्याची सायको मगदी निराळी होती ती देवभक्तही होती. एकदा त्या गावच्या रामाच्या देवळाचा जीर्णोद्धार करण्याचे देवळाच्या विव्दस्तांनी ठरवून रामनवमीच्या उत्सवात या शुभ-कायाचा आरंभ करण्याचेही ठरविले त्यांनी या कामासाठी चंदा वसूल करण्याची योजना आणवली. विव्दस्त मंडळी हर्बान्ता आणि जमिनदाराच्या घरी आली. जमिनदारसहचर बस देतील या गोष्टीची साजरी नव्हती.

विव्दस्तांनी बदा मागितला तेव्हा जमिनदाराने नकार दिला नाही, गोंद शब्दात म्हणाला—'चंदाच ना? केन्हुम्ही वेऊन वेऊन जा सगळ्यांच्या कडून बागून साल्यावर माझ्याकडे मा

विव्दस्त म्हणाले "हे पहा, तुम्ही पहिल्यान चंदा दिल्या तर तुमचा आकडा पाहून इतर देणार नाही तर पायरीच बडू सायचे नाहीत."

जमिनदार थोडेथेळ विचारात पडला नंतर म्हणाला—'बर तर माझ्या नावावर लिहा एक हजार रुपये परंतु ही रक्कम मी आताच माही देणार."

'घन्यवाद' आणण शब्द दिलात की पुरे परंतु एक विनंती आहे, आपण मेहर-वानी करून गावातल्या वेठकीच्या खात्री अवज्य यावे तेथे सर्व लोक जमणार आहेत याच कामासाठी चंदा कसा वसूल करायचा, कीणाकडून किती मागायचे, हे ठरणार आहे. सर्वसमस्त आपण वेळ केलेही रक्कम आम्ही जाहीर करू. त्यानंतर कोणाला टाळाटाळ करायला बसव मिळणार नाही प्रमुख विव्दस्त म्हणाले

जमिनदाराला वाटले त्यांना लघ्व रक्कम काढून देण्याची गरज नाही

त्यानंतर विव्दस्तांनी जमिनदाराच्या पत्नीला 'मेटून जमिनदारांनी दिलेल्या बचताची गोष्ट सांगून त्यांनी ते बचत लवकराच लवकर पुरे होईल असे काही करता जाल तर करण्यास विनंती केली तिला जमिनदाराच्या स्वभावचा चांगली ओळख होती दिलेले बचत जमिनदार क्वचितच पाळीत असे, म्हणून ती विव्दस्तांना म्हणाली—'तुम्ही काळजी करण्याचे कारण नाही, बचत पुरे करविण्याची जबाब-दारी माझ्यावर टाका. जसे ते मी पाहीन पुन्हा विचारण्याची माई मान करू नका."

वहिनी! आम्ही तुमच्या आज्ञावर का वाहो? जमिनदारसहचराने सर्वसमस्त रक्कम दिली तर इतर लोकां-कडून वसूल करणे सोपे जाईल, एवढेच! नाही तर चंदा वसूल करणे किती कठीण आहे, हे तुम्हांला सांगायला हवे का?" विव्दस्त म्हणाले

तिने काय करायचे ठरविले आहे, ते सांगून म्हणाली—'तुम्हांला वेठकीच्या जागीच पुरी रक्कम मिळेल अशी मी युक्ती करते! म्हणजे जाले ना?"

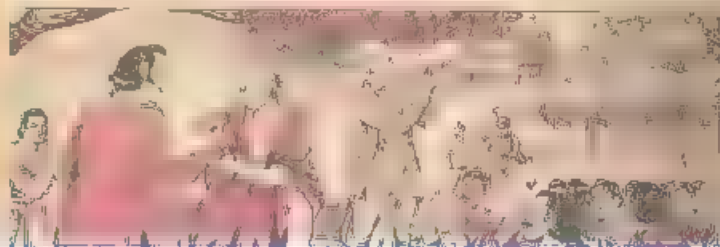
त्या दिवशी छंध्याकाळी ठरल्याप्रमाणे सौकांतल्या ओट्यावर जमिनदाराच्या अध्यक्षतेखाली गावकऱ्यांची सभा झाली. विव्दस्तांच्या प्रमुखाने सभेत जमिनदार-

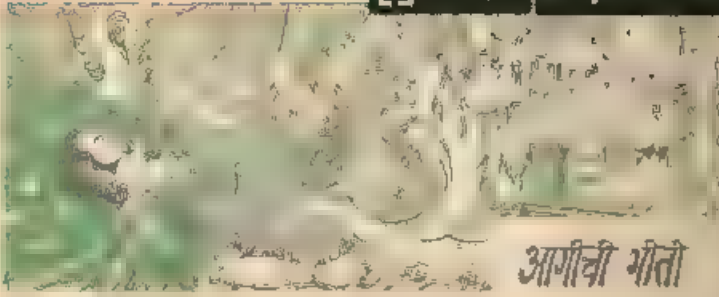
"वा. वा." अभिनवासाहेब पुरी स्वकम
प्रकल आले आहता आपस्या भावसारं

६५५४ भि भूमिगत साधनाय
 विभरल भूमिगत रिचण्वापूर्वच तका कृष्णान
 धीअन एक क्षत्राग कषय आणन तिक न भि
 भूमिगत रिचण्वापूर्वच तका कृष्णान
 गर्दीत तां सागायला विभरल दगाबर
 होत ना सर्व एक कृष्णान विभरल राग्या
 वसयला विचरण

न भ्रातृत्वं एकां जन्मदाने ऐक्ये होयै स्थानं दुःखं वा विकारां अर्थेन रूपेण शराफात्तन
आपत्तं द्वित्वा आशेषं सन्निविष्टं ग्राह्यते. परन्तु त्या स्त्रीपुंसांश्च कृत्वा कृतवत्या द्विती
मप्राप्त्यात्तन आरब्धं रूपेण देहजन्तुं दानिने पौत्रं यैवा होता मराफनं त्या तवाह माणशान्दुन
आश्रयं रूपेण रूपेण आश्रितं तवाह जन्तुन संश्रयात्वा मुलम्मा केनेने काही नुकतीं हाजिने
आश्रितं त्यां नृपतं प्राप्त्यायाय दिने

आगीची भीती

रूपराम नावाचा राजा एक योग्य प्रजा वत्सल राजा होता, परंतु काही गोष्टींवर त्याचा अंधविश्वास होता. त्याच्या अंधविश्वासामुळे त्याला स्वतःचा व इतरांना कार वास होई.

एकदा रूपरामला पहाटे एक स्वप्न पडले. स्वप्नात अम्लितारावणाने वर्सान देऊन राजवाड्याकडे तीक्ष्ण दृष्टीन पाहिले त्या पाठोपाठ राजवाड्याला आग लागली आणि मोठमोठ्या ज्वाळा येऊ लागल्या.

रूपराम मोठयान ओरडला—“आग लाग! वांचवा!” त्याच ओरडण ऐकून लोक भावले राजाची सोप बोडली होती आणि सब लोक गर्दी करून जमा झालेले पाहून राजाला कळेना की लोक कशासाठी जमले आहेत. लोकांनी तो ओरडला असल्याने सांगून “तुम्हाला स्वप्न बिप्न पडतं होतं का?” विचारले तेव्हा राजाला

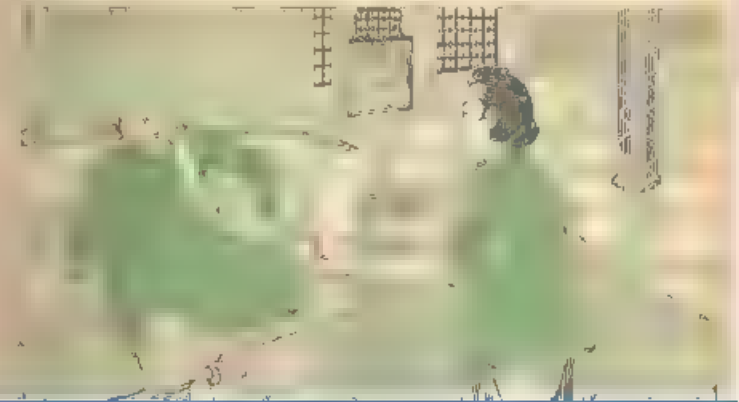
स्वप्नातली गाल अडकली त्यान आपल्या मध्यांना बोलावून त्याला पडलल्या स्वप्नाची गोष्ट पानऱ्याघावऱ्या सांगितली प्रधान म्हणाल—“महाराज! यात विशेष धावरऱ्यासारखे काहीच नाही!”

राजा म्हणाला—“प्रधान, पहाटे पडलेले स्वप्न कधी खोट होत नाही!” असे सांगून त्याने आज्ञा केली की कोठेही विस्तव पेटविता कोभा नये व एकदेखील विका लावता कामा नये

राजपरिवारातल्या सर्वांसाठी बाहेरून सेपाक करवून मार्गवण्यात आला म्हणून राजाला व राणीला पहागार झालेल पदमन्य खाण भोग झाले. राणी राजवाड्यात सर्वध काळोख म्हणून बाहेरघाट हिंडणे फिरणे-देखील खराब झाले. मितीची, दाराची किवा परस्परराणी टक्कर होऊन पडले देखील

की या परिस्थितीतून बाहेर निघायला मार्ग काय? दरबारी जाबुगार सोमनाथने दरबारी पुजाऱ्यांचा भेटून आपली युक्ती मागितली म्हणाला—“दादा! परेश नावाचे शास्त्र काका दुसऱ्या राज्यात राहतात ते माझ्यासारखेच जादुगार आहेत मी त्यांना बोलावून आणून महाराजांची व त्यांची भेट करून देतो. त्यांनी यंत्रि नारायणाला वश केले आहे असे भाषण महाराजाना सांगू या जादू करून ते शिखर करून दाखविलेल म्हणजे महाराजांचा विश्वास बसेल नंतर राजवाड्यात जमा राहिलेला प्रसंग सोडवामला मार्ग काढता येईल”

सोमनाथने सुचविल्याप्रमाणे परेशाला दरबारात आणण्यात आले, त्यापूर्वी पुजाऱ्याने महाराजांना भेटून परेशाने जमनीला वश करून घेतल्याचे सांगितले होते. परेशाने आपल्या मंत्रशक्तीचा प्रयोग करून दाखविल्याची सर्व तयारी केली त्यान आपल्या पिंपवीतून एक काचची चिमणी काढली. तिचे बरचे तोंड दोन इंच व्यासाचे होते. देवकानर एक मेणबत्ती पेटवून तिच्यावर ती चिमणी ठेवण्यात आली मेणबत्ती थोडा वेळ जळून विसली. तेव्हा चिमणी काढून मेणबत्ती पुन्हा पेटविण्यात आली पुन्हा तिच्यावर चिमणी ठेवल्यावर मेणबत्ती विसली हा प्रयोग करून परेश सर्वांना म्हणाला—“जो याणूस चिमणी असेपर्यंत

मणवनी जडून लकील त्याला मी शोधर
मृगमया हावना वगार आहे

परंतु कधीच पद आला नाही
गुजान आपल्या दरवारी जादुमाराळा
दरवारी 'सामनाथ, पाहनास काय'
इतकं वरून पहा

सहाराज हा जादुमारी ईश्वराला
अनुभवाशिवाय अतिमानाशनाला वरा करून
पण अकर्म हाणार नाही नवोचित हे काणी
रही राणी वृद्धा अगवत' सामनाथ
हणाला

हास महाराज' मी योगसाधना करून
ईश्वराला प्रगल्भ करून घेतले आहे ही
'सहो याच्यारुतून घालू हाती आहे
हा पला परा घाबर ना मने निवृत्त
इतक्या आहे' असे म्हणून परेशान
भावाच्या पिशवीतून लांबडी पत्रा वाढून
हाकविला त्यावर कोणत्याही चिबिच
लिहीर काढूनही लिहिलेले होते व पत्रा
कवचाच्या अकृताचा हाता वा चिमणी
वरून बाजूला उडून चिमणीच्या अंतःस्था

Collection

127

34

वर्तवली या संघर्षांमधून जडून राहिली
परंतु पत्रा काढून घेताच ती विस्मयी

तेव्हा पत्राचा पहिला लक्ष्य आला
राज व दरवारी मवाली मान डोळ्यात
ती माना केले परेशान असे वरक पत्रे
पिसावीतून काढले व राजाच्या हातावर
देऊन मरणाका- जेथ आण त्यागयावी
मीनी असेल तेथ हा पत्रा लावून उबला
तर आण त्यागयाच असे म्हणत नाही

त्यानंतर राजवाड्यात घुरत मेषाक
होऊ त्याला व दिव लावत हा मेषाक
अथवा मोमनाशन म्हणून येतो हाता
चिमणीच्या आत मणवनी पदविन्यावर ती
अगत्या काजवत अथवा अगत्या व ना
मणवाच विसरी हा एक नैसर्गिक नियम
आहे परंतु परेशान चिमणीचा वाचा भाग
पत्रा लावत ठेवून चिमणीच्या नजरा एका
भागातून घाणवतून नमलली हाता निवृत्त हाडे
आणि दुसऱ्या भागातून लाजो हाता आत
आरंभ आणि मणवनी विजयता उठत रहा

श्रीमती फल

चीन देशात झोपला उदीच्या बाजूला एक
दगडीकोळ्याची खाण होती त्या
खाणीतून पिंग व पिंग या नावाचे दोघ
मजूर कोळसा खणून आणत आणि ती
विकून आपला उदरनिर्वाह चालवत

एके दिवशी ते दोघ खाणीच्या दगडी
बाजूला काम करीत असता कोळशाचा एक
सोडा चुकून तुटून पिंगच्या पायावर पडला
व त्या जागी पिंगचे पाय बिरबले गेले

चिनी लोख पिंगला खांब्यावर उचलून
घेऊन गेला पिंगचे दाढी वर घालून आता
त्याला स्वतःचे पांटे भरणे कठीण जाऊ
लागले

एक दिवशी पिंग आपला मित्र पिंग
याला घेऊनला- मित्रा' मला खाणीच्या
जवळ घडत जा मी खाणीच्या देवीच्या
चिनी मला अता लगडा करून जो ठरव
विचारीनः'

चिनी पिंगला खाणीजवळ पोचविल
पिंग जोरात आरड्या म्हेणाला हे खाणी
नव्या देवी' आता तुंच मला माझ पां
कस भरायच' खाणीतून रत्नर आत
नाही परंतु अकस्मात एक मातोश्री पिंग
समोर येऊन पडले पिंगत बाहेर राहिले
त्यात सोन्याच्या गिनी हास्या

माथेच चिनी पिंगविषयी सहानुभूती
दाखवी पंतु तव्हापासून त्याला पिंगाच
हेवा वाट लागला त्याच पाय तुला
तुच काय झाले' त्याला माझला जिवंत
उदरनिर्वाहाच साधने मिळाले हेवा
वाटण्याच कारण तेच हात दुसऱ्या
दिवशी खाणीत गंधाधन बिबले पडत
कुठळी डार फकला आणि मोठ्याने ओरडू
लागला- देवा' मलाहीही चिनीत व
सुखाने आवुन्य पाहविण्याचा हाकी नम
सांग

श्रीमती फल

खाणीचा देवी चिन्ता दवण देऊन म्हणाली- 'बाबा रे! तुला कोणती उणीव आहे? तुला मेहनत करून पोटोपुरते मिळते वाहे ना?'

"माते! मी अशी मेहनत किती दिवस करू शकतंय? मला सुद्धा घनाचा साठा दे, मी खुशे उपकार कधी बिसरणार नाही" चिन्ता म्हणाला.

तू पिंगसारखं स्वतःच काही घालवून बसायला तसार आहेस का?" देवीने विचारला.

चिन्तेने होकार दिला तेव्हा देवी म्हणाली- 'तू घरी जा आणि आपल्या मुलाच्या डोक्यात डोळे घालून पाहू लाग. त्याला नऊ वेळा उचक्या आल्यावर जो घरेलू तू त्याला आणूनमला दे.

चिन्ता विचार केल्या मूल आपल्या पोटो जळमतीत, परंतु पोटोचा असा शोष मार्ग काही निघणार नाही. असा विचार करून तो घरी गेला त्याचा चार वर्षांचा मुलगा खळत होता चिन्ता याला जयल

घालून त्याच्याकडे पाहू लागला त्याला उचक्या मूळ झाल्या पंच वेळा त्याला उचकी लागल्या नंतर मुलाच्या तोंडावर पिवळी अटळ दिसू लागली चिन्ता वाटल की त्याचा मुलगाच सांस्याचा खजिना होणार आहे चिन्ता त्याच्याकडे पाहण्यास बंद करून खाणीकडे घावाला चिन्त्या मुलीला उचक्या यावेच्या बंद झाल्या व तो पहिल्याचमरसा खळू लागला

चिन्ता पाहून खाणीतली देवी हसू लागली म्हणाली तुला घन दण्याची शक्ती माझ्यात असतो तर मी पिंगचा पाय तडू दिला असता? काणो तरी ही खाण भरवूनकडून व थोडक्या घाला जाई त्याने मला भेरे म्हणून मी माझीडे टाकले होते पिंगचे शब्द शीघ्र होत म्हणून त्याला तं मिळाले चिन्ता एका रात्री लोभान ठव, वड्या डोक्यातून खजिना भरला आहे मान्या शरणा मुला मुलगा म्हातोऱपणी तुला मदत करील' असे सांगून देवी अदृश्य झाली

नहल्यावर नहल्या!

बं एक गावातून जात होता त्याला कोकिलेची कूक कूक ओरडणे ऐकू आले त्याला वाटले की पर्जाकडच्या मन्नीतल्या रत्नावरच्या ओढावरून कोकिलेचा आवाज येत असतो

पर्यायाने चिड्याने असे खोब त्याच्या घरात आले तसाच आवाज काढून तो कळू शकू लागला तो ओरटू लागला वंदुने तिच्याची वडाओढाच नावक्याचे ठरविले आणि थारतू लागला वेवरी दवून ओरडणे बंद करून पुन्हा निघून गेला

रत्नाच्या तोंडाला त्याचा मिव झडूनला घेतला बंदू त्याला म्हणाला- मी आला गेलोतून घेत असतो एका काळीज्या वून वनविन

ते इतके खंदू म्हणाला म्हणत! अरे मीच हो कोकिलेचाच आवाज घमळून त्या पांदाजवत रहा राहून कूक कूक करीत होती

विद्यारा मौलवी

हातून अल रशीद जेव्हा वगदाद यथ खलीफा हान-न्याबेव्हा यांच्या राज्यात एक मौलवीसाहेब होते यांच्या जवळ चौवीस विद्यार्थी मिळत असत मौलवीसाहेब फार निष्ठुरपण भुशोनी मुखान्न झाल्या-वरही कधी कधी गळेंव ताम वसवन शिकवीत त्याचा हा निष्ठुरपणाच शक्ती त्यांच्या वाड्याला कारण झाले

एके दिवशी मौलवीसाहेब शिकवायला मुरु करणार, सितक्यात चौवीसचे चौवीस विद्यार्थी उठून उभे राहिले आणि म्हणाले - "मौलवीसाहेब! आज आपला बेहूरा पिवळा का हो विसतो आहे?"

मौलवीसाहेबांनी त्यांच्या बोलण्याकडे दुर्लक्ष केले. कारण त्यांची सव्यत विघडली नव्हती; छान होती. म्हणून ते मुलांना दरड्यावून म्हणाले - मुलांना तुम्ही आपा पत्नी एमनेक उघडून दाख आता!

परंतु विद्यार्थ्यांना तातूक मौलवीसाहेब यांच्या अगदी जवळ जाऊन घाबऱ्या आवाजाने म्हणाल्या मौलवीसाहेब मुला कां कमस आपला बेहूरा हळदीयागवा पिवळा झाला आहे आपला तडयत वरा तमळ वर आज मां शिकवितो!

इतर विद्यार्थ्यांनी आपल्या रजक्या वेड्याने मौलवीस हेबाल दशाविल की त्यांनी 'बधातो पदकी नाहो वर धरो यऊन घनतोल को मय!

तसेच मौलवीसाहेबांचा वामळ कदाचित खराबवरच आपला तडयत वरा तडयत तरी त्यांना आजारे असल्यामागळ मरीच शरत नव्हते परंतु तो आजो वहेर विसत नसला तरी काय कोणास आजल एकामकी दुखणे कसे उलटल हे सायनम गात्रा म्हणत यांनी शिर्निवण्याची जबाबदारी विद्यार्थ्यांच्या प्रमुखवर ठावली आणि घरी

विद्यार्थी ती रक्कम सुट्टीसाठी चढा म्हणून वसूल केली असल्याचे माहीत नव्हते ते पैसे पाहून मौलवीसाहेबांना आनंद झाला हे सरे जसले तरी त्यांना आपण भाजारी पडलोच का, याबद्दल स्वतःवर राग आला परंतु ममस बशी विद्यार्थ्यांना प्रमुख मौलवीसाहेबांच्या घरी जाऊन म्हणाला "मौलवीसाहेब! खुदाची मेहर-बानी आपलावर छसू चा परंतु खान आपला चंदरा काळच्याहून जास्त पिवळ-द्विमतर आहे"

आजच्या वेळाने विद्यार्थ्यांना प्रमुख मौलवीसाहेबांच्या घरी पळू मौलवी साहेबांच्या हज्जात चौवीस दानास देत म्हणाला 'मौलवीसाहेब आपल्या शक्ति शिवा आपला तिषयाप्यवराडी वरा खुदा करून भाड्या दारी हो खुदास पारविली आहे हा आपण म्हणकारवी

त परून विद्यार्थ्यांविषयी मौलवीसाहेबांच्या अचान्त अपार वामन्याचा भावना रजक झाली मौलवीसाहेबांना त्या दिवशी घाटेस सुट्टी दिली परंतु त्यांना विद्या

विद्यार्थी ती रक्कम सुट्टीसाठी चढा म्हणून वसूल केली असल्याचे माहीत नव्हते

ते पैसे पाहून मौलवीसाहेबांना आनंद झाला हे सरे जसले तरी त्यांना आपण भाजारी पडलोच का, याबद्दल स्वतःवर राग आला परंतु ममस बशी विद्यार्थ्यांना प्रमुख मौलवीसाहेबांच्या घरी जाऊन म्हणाला "मौलवीसाहेब! खुदाची मेहर-बानी आपलावर छसू चा परंतु खान आपला चंदरा काळच्याहून जास्त पिवळ-द्विमतर आहे"

मौलवीसाहेबांच्या पाचवले आणि विचार करू लागले नाहीतरी वागला वराज केला पाहिजे म्हणून मलाकडून मिळालेली रक्कम त्यांनी आपण पाण्यासाठी खर्च करू

पुणजे पराविभक्त विद्यार्थ्यांच्या प्रमुखांना म्हणाय हे पहा बंडा, काळेचो लबाबदारी आता तुलाच भोळावी लागेल!"

एक आठवडा गेला विद्यार्थ्यांच्या प्रमुख आणखी चोवीस दीनार वसूल करून घेऊन आला आणि मौलवीसाहेबांच्या हातात देत म्हणाला- 'आपल्या औषध खाण्यासाठी राबे मूलांनी हो रक्कम वसूल करून दिली आहे आपण येव्हरदानी करून ही घ्यावी'

मौलवीसाहेबांना वरसातच झाला तोपर्यंत त्यांना कोणताही आजार नसल्याच चांगलं माहीत झालं होतं तरी त्यांनी विचार करत विचारणं करून जिवंतच वसूलपत्रक वसूलपत्रा मूलांनी वर वसूल नसत आणखीच त्या दोघांनी रक्कमच जायते पयसाचा आद

विचार घ्यावा । वि अशाप्रकारे घेई मौलवीसाहेब त्याला म्हणत- "बेग मला कोणतंच औषध लागू पडत नाही, आणि जिभेला चव भवती उरलीच नाही! अंगात बोवोसुटा शक्ती उरली नाही"

ते फोडून काढा या तयारीत येवला विद्यार्थ्यांच्या दायजे आला त्याला माहून मौलवीसाहेबांनी घाईघाईत ते थड त्या कडत होणे तरी माहून गेले त्यांचे तसे भाजलं ब ताडाला फोड जाय

त्यामेळी विद्यार्थ्यांचे तसे एक माहून जाण्यावेबजी लांड माहूनपण. म्हणाय "मौलवीसाहेब" अशात गेलं मूळ अहेत हो! फोर किवा मळू झाले माहून बाटल?

मौलवीसाहेब तोंड भाजल्यामुळे बाब रलले होते त्यांच्या हातून जावयचे उघडत नसतना त्याच वेळी हा विचारचो त्याला मौलवीसाहेब हा कीड माहून मी! असे म्हणाय तो मूळ पडून मौलवीसाहेब अजून तसे

मौलवीसाहेब पराविभक्त भ माहून अशिल चरात पडून जाऊन पडतच त्याला राबोळ अहे युवक माहून पडतच त्याला माहून आतून झाल पाहून त्याला हेत त्यातून त्याची राज्यास वाआवत त्याला केल

पौर जाळ्यात अडकला

माहूनच माहून तयवशाळी व लुखी होते परतु एकद त्या राज्यात एक अटुल तान दिवसा व त्यात राज्यभर दरोडे धाऊन धुमाकूळ माजविला त्याला वरुण्य भास राज्यात यलब प्रयत्न कर पडत अशे माहूनल गडी

या दरोडेबांराच नाव जगू हान, माहून तसा दरोडेबांराला परतुन दंगल मी, इतम दिव जाहीत अशी दवडी फिराय जायते केले परतु त्या जातला पन्ना काणाल त लागली नाही अशा परिस्थितीत प्रधान र मधुमां यान दोन दिवसात जागला धरून हजर करण्याचं धरून दिले राज्यात ते एकुन आचर्य वाटले इतकं शिपाई आणि राज्यत मी सर्वे प्रज यांनी जथ हात मळल तेथ एक प्रधान दोन दिवसात जागला धरून देशाची प्रतिष्ठा करीत आहेत हे काय?

दोन दिवस सपत आले दुयच्या दिवशी मात्री प्रधान आणि आणखी चार जण एक हुद्दपुष्ट वलबव तलगाळा अटक करून पडून आण त्याला त्यांनी राजासमोर उभे केले

राजान प्रधागला विचारत- प्रधान हा कोण हो?

"महाराज, हाच जगू दरोडेखोर आहे याचे साहस आणि घमंड पाहून आपचवे होते. हा आक्षेप घरी चोरी करायला आला आणि पकडला गेला याला सकाळ-पर्यंत राजवाड्यातच कैद करून ठेवावे उद्या याची जाहीर चकची करावी आणि काय ती शिक्षा याचा घावी." प्रधानने बुचबिले

दुसऱ्या दिवशी सकाळी जगू दरोडेखोर कैद झाल्याची गोष्ट जणब्यासारकी राज-धानीभर पसरली त्याची जाहीर चकची

पाहण्यासाठी लोकांचे घरेच्या बंदे राज-
वाड्याकडे लोटले.

चवकशी फार वेळ चालली नाही
राज्याने निवारतांचे मापले नास असू
असल्याचे मान्य केले आणि गळ्यात
अनेक ठिकाणी दरोडे घातल्याचे ही
मान्य केले.

तेव्हा काहींनी त्याचे बरे छान टकावे
असे सांगितले काही जणांनी त्याला
फांसावर लटकवावे, अशी सूचना केली.

शेवटी प्रधान रामवर्माने झुंजता केली-
“महाराज! या बोरान्या मुळे आपले
फार नुकसान झाले आहे. याला फांसाची
शिक्षा देऊन विद याचा धिगच्छद करून
आपल्याला विषय लाभ होईल. नाही
गाल्याकडून आपल्याला काही फायदाच
करून घ्यायचा असत तर नव्हतं उलट
उपाय म्हणजे सगळा हुद्दपारीची शिक्षा
द्यावी म्हणजे तर शेजारच्या राज्यात
जाऊन तेथे लुटमार करून घुमाकूळ
माजवील त्याच मुल गंजानच्या राजाला

आहे हा मंत्र्यांचा सल्ला राजकीय दृष्टीन
राजाला फार आवडला.

राजाने त्याप्रसंगी बोरान्या हुद्दपारीची
शिक्षा लागून मरहट्टी बाहेर तिथून जावला
सांगून सोडून दिले.

जसू दरोडेखोर नेहून निघाला तो
राज्याच्या सरदारांजवळ पोचला असेल त्या
निजेनस्थाना त्याला एक तरुण भेटला
त्याने प्रणामा विचारला- कोण ते तू?

तो जसू आहे “ जसू म्हणाला
तू खोटे बोलला आहेस’ वरा जसू
बोर तर मी आहे तू आपले नाव बदलून
विनाकारण या मकरान सापडला आहेस
तो तरुण म्हणाला

अगच जसूच सांग करणाऱ्या प्रधानाच्या
मुलाने लव्या तसूला धरून त्याच्या पाठी-
मागून बघ पाळटून यशान्या राजाच्या
शिपायांनी स्वथा दरोडेखोर जसूच्या
मुसक्या बाधल्या

प्रधानाची दबली फलास जाही

बोलके मौन

एका गावी रघू नावाचा शेतकरी रहान
असे त्याची फार मोठ्या जमाभावा
होती गोंठघात बोलल्या चार जेवण
हत्या आणि गायबामरे ही हाती पं-
ना कटकभरीत राहता मुसक्या वयात
आल्यावर त्यात चाखी लान वरून दिले
आणि शलाची सर्व काम त्याच्यावर टाकली
घोड्या दिवसांना मुन नी पं नी सर्व
जवाबदारी आपल्यावर घेतली त्याच
नास-याशी परत नसे कारण तो वेपेचा
हिशाब विचारी व्यथ सच केलेला त्याला
आवत नसे मुल शलावर ज उत्पन्न हाई
वपासमोर काठारात बाबून ठेवीत.

एकदा रघू आजारी पडला मुलांनी
वेचाला बोलवून औषधपाणी करण्याचा
विचार केला परंतु म्हातारा कवून होईना.
ता म्हणाला मुलांनी’ अरे हा आजार
आपआप बर होईल अगच खर्च कराला

करता?” परंतु दिवसे दिवस आजार
नावतच गेला आणि शेवटी वाचाच गेली
त्या स्थानात मुलांना वेचाला बोलवून
औषधपाणी करण्याचे ठरविल परंतु
बापात हाताने मुण वरून नकार देला

आता रघूच्या मुलांना कावळ त्यांनी
आपआपच्या नवत्यांना सोमून बापाच्या
इस्तेरीच वाट करून गेला

एव दिवशा मोठ्या मुलात रघूच्या
खोलीत जाऊन म्हणल बाबा! ही खोली
माझा बापाकाल आली आहे याची दुसरी
करावयाची आहे तेव्हा तुम्ही गाठघात
पडून राहिलात तर?” त्याने आपला
गोठघात साट टाकून तेथे पोचते केले.

तेव्हापासून रघूचे जिणे फार कष्टाचे
झाले वेळेवर क्षणपिण मिळत नसे व
औषध पाण्याची हयगय होऊ लागली
म्हणून रघू अगरीच अवास्त झाला

एवढे विषयी मोठा मुक्या माळवान गेला होता त्याला बापाची स्थिती फार नाजूक अवस्थेचे स्पष्ट दिसले बाप काही शींगू लागला त्याच्या होळ्यातून कसली तरी इच्छा झळकत होती

मोठ्या मुलाने घाफट्या भालाला बोलावून घेतले स्थानतर बोबी सुनामुढ्या तेथे आल्या भावकरी रघूला भेटायला बसले. कोणाला तो काय म्हणतो आहे, कठना

शेवटी वराच वेळ विचार केल्यावर 'वर्ना' वाटल की रघून वरंजत धन कोट तरा ठेवून दिले असावे आणि मुलाना ते वळेच मागून हाकण्याचा इच्छा त्याच्या मताने जसावी 'नन्हु' व गले शोध घाणी ज्ञानाशिवाय त्याला वाटला यणार नाही

म्हणून दोघ मुल्य धापाला 'वहरेत'च्या माट्या उमिषनडाल पाहून गळे नेमल्या 'ज वैद्यानी उत्तम श्रीरथ वरून रघूचा आगार वरा केला वराच खच हात आगलना रघूला पाहून वळता तरी

आपलिल रघू धागला जणू कायला घरी वरंजत रघू मुलांनी व मुलांना रघूच्या स्थितीने जणू कायला विचारल- 'बाबा' तुम्ही वाट धरता मांज उबला आहे का?

रघू आपत्तचर्चित होऊन विचारल- 'मो' सहा ववा'

या दिवशी जगडा जगता गागण्या माटी धडवते होता? मुलांनी विचारल- 'रघून थोड आठवत्यासारखे केलून हाणाला अरे तो आठवला' माईने वामळ इंग्रुणी खून हात वरंजणी फुलत जेहेल व वामराला काही हाईल, म्हणजे तो जगताच हात थोड्या तश आता त्याला मां मागते हांगी काणालाक ने कळले नव्हते वर! म्हणत म्हणता यात गुमकारा मोदरा

रघू म्हणाला ने एवून मुल व मुला बाबा वद हा यागारवो परम्पराकडे पाहू कागनी

योग्य स्थळ

फार पूर्वी काशी येथे विश्वनाथ नावाचा एक गरीब ब्राह्मण होता असे तो भिक्षुकी करून किंवा वेळ पडल्यात खोषट्टी हाता धरून आपला उदरनिर्वाह चालवी त्याला लावण्यावती नावाची एक मुंदर मुलगी होती 'जला त्यान लाडलत बादांवल लावण्यावती बयात आप्यावर तिच्या लग्नाचा प्रसन्न रभा गाईला शरीर हीरद ब्राह्मणाच्या मुलांचे लग्न म्हणजे सामान्य मोठे नव्हते शिवाय वानल त्याला पलसी शण्याचे इच्छापण विश्वनाथच्या मनात नव्हत

त्याच सुमारास काशी नगरीत दवडी मित्रांला गली एका राजाच्या मुला करिता वधू पाहिजे मुंदर व मुलील मुलीच्या आईवडिलांनी मरकरी धमंदाळत राजमाथला भटावे वर आपाराशिवाय उभा राहू शकत नाही तो नहमा विचारात

गढलला असता चार चौघांचा सल्ला घडतच तो काणतही काम करत घात वाकल एवढे वैभवाच आस म्हणत असता काळजा हागारान्ना मुली आहे

तो दवडी गळत विचवनाथ हसु लागला म्हणजे वर लग्ना आहे अमिष्ट आहे, डोक्यावर रोपली वाहतो आई हागारान्ना बदलते राहून शेवटी पण्यासारखे विचवळून जाणाग भ्रमणाग अशा अयथ्य मुलाक्य मुलमी देवारा कोण मूळ असेल?

तो दवडी लावण्यावतीनेमुढ्या ऐकली होती ती आपल्या वडिलांना म्हणाली- 'बाबा! मापण धमंदाळत जाऊन चवकशी करू या की?'

'अग पोरी! तू जगा मुलाची लग्न करणार?' बापाने विचारले

परंतु लावण्यावतीने धमंदाळत बाप्याचा हट्ट बरला, तिच्या हृषाटीची विचवनाथला

सातरी होती. दोघे धर्मशास्त्रांत गेल
लावण्यवती राजनाथला नमस्कार करून
म्हणाली- 'भायणव ना राजनाथ? आपल्या
मुलाक्या लग्न करायला मी तयार आहे!'

"मुली! तू मुलातले सर्व गुणबोध
ऐकलेस ना? मुलावरच्या प्रभामुळेच मी
त्याच्या लग्नाचा विचार केला म्हणून तू
विचार करूनच काय ते ठरव!" राजनाथने
तिला समजावून सांगितलं.

लावण्यवती स्मित करून म्हणाली-
"दाल विचार करण्यासारखे काय आहे?
आपल्या मुलापरी माणुषीच एकीच लग्न
शास्त्र आहे तेव्हा मला हरकत असण्याचं
कारणच काय?" ते ऐकून राजनाथच्या
गोंडावर स्मित कळकळ. तो म्हणाला
वर तर मुली! मी तुला आपली मूर्त
करून घ्यायला तयार आहे

न्यायानुसार राजनाथन विद्वतांपासून
घराचा पत्ता व इतर गोष्टी विचारून
टिपून घऊन दाखोना निरोप दिला घरी
परत या प्रत्येक विद्वताकडे मुलगे

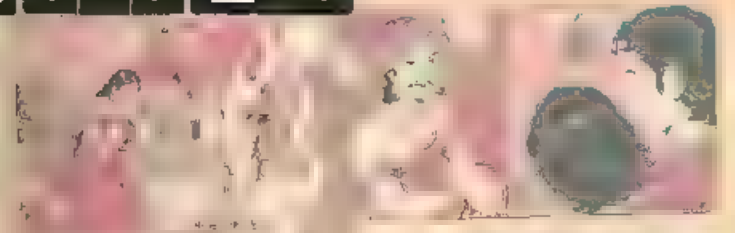
आहे की ना?"

मुलगी म्हणाली-"बाबा! तो नवरदेव
कोण आहे असे काढून तुम्हाला? ने काहीच
पुढाराज आहेत गजरा धर्माचा अवलंब
घऊनच राज्य करू शकतो त्याला गवंदा
प्रजेची काळजी वहावी लागते पंथाने।
सत्का घेतल्याशिवाय तो कोणतही काम
करीत नाही राजमुकुटाचे अस वहात
वसल्यामुळे त्याला रूप घनप्राप्ती होते
आणि तो मेघासारखा वाकळपी वर वसूल
करून पावलासारखा प्रजेच्या सुखासाठी
तो खर्च करतो." लावण्यवती म्हणाली.

पण त्याची पहिली बायको म्हणजे
कोण? निश्चिनाथने विचारले

आपली कोण भगि! लावण्यवती
म्हणाली तो म्हणाला ने खर निघाल

लावण्यवतीला मऊन जाण्यासाठी
सन्ध्याची पालखी आली गोरुच दिवसांनी
कापरीच्या सुवर्णजाही लावण्यवतीचे दाटा-
मळाने नान दाटा

कवि पालन

राजनाथ हा गंगानगर गावातल प्रसिद्ध
वैद्य होते तो गाव एका नदीच्या
बाजूने वसलेले होते दर मारा वर्षांनी त्या
नदीच्या काठी एक जत्रा भरत असे त्या
वर्षी एक दिवशी संध्याकाळी रामदासाच्या
वालांसच खोहरी व विठ्ठल व रामदासा
कड आले खोहरी एका शाळेत शिक्षकाचे
काम करीत विठ्ठलास एका गावात
त्यापासून होणे

रामदासांनी आपल्या मित्रांना सर्व
देवळ दाखविली आणि सर्व संध्याकाळी
घरी परतले त्यांनी थोडक्या तासातच राणे
सर्वांची पान वाढण्याची तयारी ठेवल्या
सांगितलं नंतर तिचे मित्र आंगणात
गया मारीत असले. रामदासी गण्यांच्या
बदलाने म्हणाले- मी आयुष्यभरान एक
एकदा आपल्या कुतूबपालनाने नुक केली
असायच केली

"एका गावातला एक श्रीमंत माणूस
दर महिन्यात एकदा सर्व मित्रांना मेजवानी
देत असे त्यांनी अर्धासच मला देखील
जवाबला बोलाविल होते ते बोलावण
आलेच मला पाहून फार आनंद आला
कारण गावातल्या प्रतिष्ठित नात्यात आपली
गणना झाली निघाय जवळाला ना
श्रीमंत लोकांशी ओळख होईल व घड्याच्या
पुढील पुढ सोयीचे राहिल म्हणून उत्तम
वस्त्र परिधान करून मी जवळील
निघणार, इतक्यात एक गरीब बाई रडत
रडत आली आणि माझे पाय घळून तिचा
तबरा फार आजारी असल्याचे सांगून
म्हणाली-"बेचकू! मी दहा मुलांची
बाई आहे माझे यजमान गेले तर माझे
हाल कुत्रासुद्धा जाणार नाही ते बेचूद
होऊन पडले आहेत त्यांना काय वाटेले ते
माझी बायको!"

परंतु माझ तस त्या दिवसाच्या मज-
वानोवर होते थिये त्या मजोव वार्डच्या
नवऱ्याला वाचविल्यात सला विषय प्राप्ती
होणार नव्हती, म्हणून मी "मला एका
मजोव जेव्हा कायाने बाहेर जावे
सुवात आहे, मला पावेळी फुरसत नाही,"
असे सांगून तेथून निघून गेलो

"परंतु काही कारणां त्या दिवशीची
जेव्हा मला जालेच नाही मी घरी परतलो
आणि त्या तरीच वार्डचा थोडा काहीत
तिथ्या घरी गेलो परंतु वेळेवर इलाज न
साल्यामुळे त्या वार्डच्या नवऱ्याचे प्राणा-
त्क्रमण झाले होते

ही एक मोठ्ठा मोठ्ठा मी आपल्या
कल्ल्यापालनात पक्षां तूक केले नाही

मुळा एकदां आपले कल्ल्या बजावले नाही
मी एका जमिनीदाराच्या शाळेत शिक्षकाचे
काम करीत होता त्या शाळेत भावान्या
शेतकऱ्यांच्या मुलांबरोबर जमिनीदार
साहेबांचा मुला दखील शिकत होता
परंतु बापाने स्थापन केलेला शाळा म्हणून
मुला वाफकार वृत्तीत राहो कधी अस्यास
कारण तसे एक शेतकऱ्याचा मुला फार
हुशार होता तो प्रत्येक विषयात जमिनी
दागच्या मुलापेक्षा जास्तगुण मिळवा

'म्हणून जमिनीदाराच्या मुलात त्या
शेतकऱ्याच्या मुलाला शाळेतून काढून
टाकायला सांगितले त्याच्या इच्छेविरुद्ध
केलास त्याच्या बापाचा आपल्यावर क्रोध

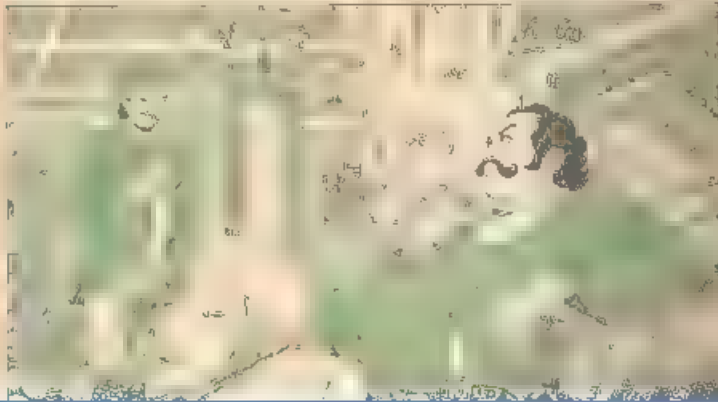
क पाच्या मुलाला कधी न शिकविल्या
विषयातून प्रत्येक विचारले, तो मुला उत्तरे
देऊ शकला नाही हे कारण सांगून मी
शाळेतून त्या व ताचे काढून टाकले

शेतकऱ्याला माहीत होणे की त्याच्या
मुलावर अन्याय झाला आहे परंतु जमिनी
दार साहेबांच्या भीतीने त्याला गप्प रहावे
लागले अशावेळीत शिकत राव काढू
शकणारा मुलाचा कावरी जापाबरोबर शहात
काम वर लागला

शहात्या ज्ञान गूढा एका अशीच तूक
वडली होती असे म्हणत विठ्ठलरावांनी
वडलेला बाळ या बाबत माहितीला
एकदा मरेशी कायाने एकत्रण फिराव

बहुत आला एका व्यापा यान एक भांडा
वाडा आपल्या जमिनीत बांधताना त्याच्या
जमिनीला लागून एका शेतकऱ्याची जमीन
होती. त्या जमिनीवर त्या शेतकऱ्याचे सोपडे
होते व्यापाच्याने ही जमीन त्या शेत-
कऱ्याकडे विकत घेण्याची इच्छा दर्शविली,
परंतु शेतकरी तरी विकायला तयार नव्हता
व्यापाच्याने आपल्या नोकरांकरवी ओपडे
पाडवून जमीन दळकाविली

'मला ही गोष्ट माहीत होती परंतु
त्या व्यापाच्यासी माझ्या वडिंपाच्या
जमिनीच्या गोष्टी चालू होत्या तो व्यापारी
वजनदार होता, म्हणून मी त्याच्या बाबत
निकाल दिला. हा एकच अन्याय माझ्या
हानत घडला

त्यानंतर रामशास्त्री म्हणाले- "पाचा अर्थ घोडवयात हा की एक बूक झाली खरी, त्यानंतर आपण सर्व आषाढ कर्तव्यपालन बरोबर करीत आलो आहो."

जसे सांगून रामशास्त्री बराच गळे आणि आज्ञापत्र आत्म गृहतात तर जंगणाची तयारी नव्हती. धरी पाहुणेमंडळी वाली आहेत ही गोष्ट जणूकाही बायकोच्या माफीत नव्हती. शांतपणे बाराभाळ असून मित्रांचे चाललेले बोलणे ऐकत होती.

रामशास्त्र्यांनी दरडावून विचारले- म्हणजे जगून संपाद वगैरे नाही झालाच नाही तर?"

"नाही, आज मला बरं नाही सर्व जग मोडून आल्यासारखे झालं आहे बायको म्हणाली

रामशास्त्र्याचा पारा चडला, कित्येक वर्षांनी बालमित्र आले आणि त्यांना आपल्या भरी उपास घडणार या विचाराने राम शास्त्री सतापून कायकोला मारायला गेले.

मी फक्त एकदाच जग आपल्या कर्तव्य- पालनात बूक केली. जवळपासगदी नव्वी माझ्या अबावर हात टोकायला तिरागान? एक वेळ जबाबदाारी नाही मिळाल तर जग नाही उलटत. कोणी सरत गेलो? पण वैधाने कर्तव्यपालन केले नाही तर एका भाषणाचा जीव जातो निरक्षर आपल्या एका मित्राच्यावर आपण करण आणि त्या मुलांचे जीवन तसे हान त्यावाधीन बूक करता त्यांचे फल निष्कारण भोगावे लागते एका गर्दीस खंयच्याय ही कास करणारे कर्तव्यपालनात एकदा शरी बने करतील तर त्यांना क्षमा करून कामा नसे. तुम्ही तिपांनी ही जगणत मजम कडोसंगेला बांधून ठेवली पाहिजे

तुम्ही देवळ पहायला गेला झाला नव्हताच मी मजान उरल्या उगा पाच भवून या वाढत जलयला' रामशास्त्र्यांच्या परतून तदयाचा कातउघाडमा केली

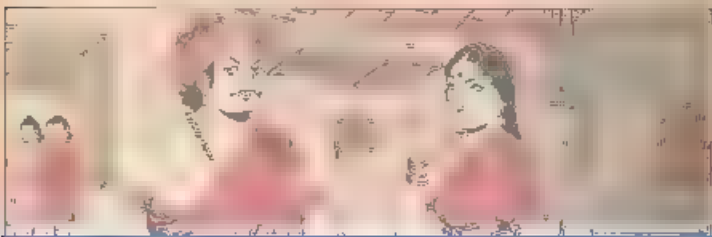
अजमेन कळल्या अनिधिमयाराचा वाखा- शणा करीत तितका निरपेक्ष वजन राखने व त्यांच्यापरोबर आले- सर्वे लाक यशोवत्या परतत

वाढत सोता यशोवत्या म्हणाना पाहिल्या मी तुला माहित न होत की माझे तव्या फनीच्या जिवाला कोणत्याही प्रकारे धाका राहणार नाही! हनुमंताला शान गव्यामुळे ययांचे क्षण झाले

यशोधरा त्याबद्दल सीतेचे आभार मानून म्हणाली- हा सर्व सीतारामांचा अनुग्रह नाही वा हनुमंताच्या हृदयात श्रीराम- चराचराने तसदा होतीसच की' आम्हां सवनेना दिसलीस! आमच्या डोळ्यांचे पारण झाले

"होय ग सीते! आम्हीमुळा पाहिल! किती बद्धमुत वसून होते ते!" म्हणत अत्यंत आनंदोत्साहाने यशोधरा व चंद्रकुसीन टाळपा बाजविल्या. यशोधरेने त्यांना वृक्ष' म्हणून गप्प केले आणि आपल्या मुलांकडे प्रेमवात्सल्याने पक्षुष असलेल्या सीतेकडे बघून म्हणाली-"माते! तू नौकरच पुत्रवती माता होशील! तुझ्या तोंडावर दिव्य भातुकळा स्पष्टच दिसते आहे!"

सीता थोडी लाजल्यासारखी स्मित कलन यशोधरेला म्हणाली-"वयाने तू माझ्याहून लहानच दिसते आहेस, परंतु हातपाय थोडे मुलांची आई साल्यामुळे तू माझ्याहून मोठीच आहेस; माझ्याशी आहेस! तू म्हणालीस ते मी आशीर्वादच मानते."

बराबर अंतःपुरातील घडानांत फिरत होता त्याच वेळी चंद्राना उदय झाला. राम मीनेला पूर्वदिशेकड वाट दाखवीत म्हणाला—“जानकी! तिकडे पहा!”

सीता म्हणाली—“पूर्वे दिशेच्या रूप जोम लगेच्या पोटी रामचंद्राचा उदय होतो आहे.”

राम म्हणाला—“वाही! सीतादेवीच्या पोटी तसा चंद्रोदय होणार आहे असे पूर्वदिशा पविध्य सांगत आहे!”

“तो चंद्र रामचंद्रासारखाच आहे, असे बेसोल ती म्हणते आहे, नाही का?” सीता म्हणाली

“छे! ती म्हणते आहे, ती चंद्र जानकी-देवीसारखा आहे!” राम म्हणाला

दोघ परस्परांवर अशा कोटखा करीत आनंदाने चांदण्यात विहार करीत होती. दोघानी एका चंद्रशिळेवर बसून सरोवराकडे पाहिले. त्यांना सरोवरात दोन कमळे जळ्या मुलांसारखी उमलेली दिसली. सीतेची नजर त्या कमळांवरच स्थिरलेली होती त्याच मन स्थितीत ती राधावरीवर अंतःपुरात गेली

पोटी राज उलटल्यावर सीता एकापाकी उठून राजवाड्यातून उद्यानाकडे पाहू लागली. दुषासारखे शुभ चांदणे पडले होते सरोवर त्या प्रकाशात चकाकत होते.

ती दोन कमळे भाकांसाठी शकाकणाच्या दोन तक्षशांसारखी चकाकत असल्यासारखी सीतेला वाटली

तिकडे षष्मादन पर्वडावर हनुमान रामनामाचा जप करीत होता कित्ती काळ सोदना हे कळलेच नाही किम्वंत वर्षे सोदली एके दिवशी अयोध्यंतून रामाच्या अत्यंत विश्वासनाला भद्र नराचा सेवक हनुमंताकडे येऊन म्हणाला—“तुला रामाने बोलाविले आहे!”

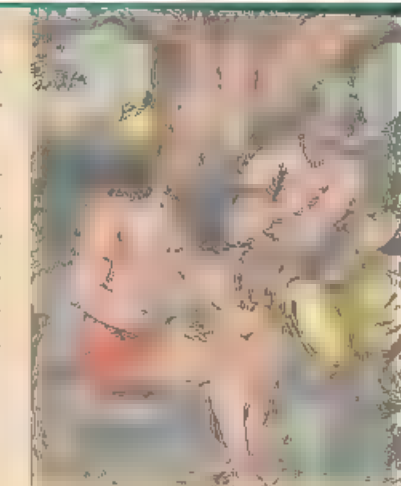
भद्रकडे पाहिल्यावर तो फार चिंतेत असल्यासारखा हनुमानाला वाटला: हनुमानाने त्याला विचारले—“असं माळ तसे काय अयोध्याला?”

भद्र मुस्कारा सोबत म्हणाला—“व्यायध काय राहिल आहे.. .!”

“तू काय म्हणतो आहेस, ते बरा नीट नीट सांग!” हनुमान म्हणाला

“योधकांत प्रागती!” असे सांगून भद्रने जे कडले ते वा वाक्यात सांगितले.

एके दिवशी ऋषींना बरोबर घेऊन काही ब्राह्मण रामाकडे आले. म्हणाले—“शंभूक जावाचा एक गूढ तपस्चर्या करीत आहे त्यामुळे धर्माचा अधपात झाला आणि एका ब्राह्मणाच्या मुलाला अकांठी मरण आले तेव्हा शंभूकाचा जीकर वध करावा अशी आज्ञा आज्ञा आहे.”

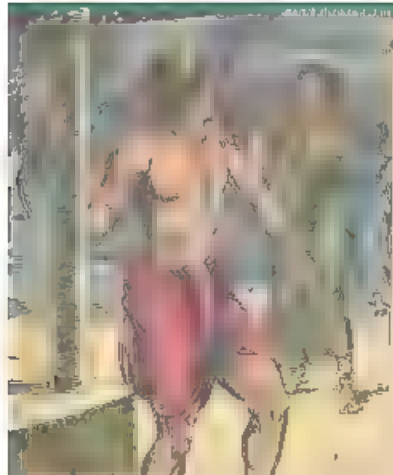
“सर्व वर्गातील प्रजेला सुखी करण्याचे जत भक्त राज्य करण्याचे रामाने ठरविले असल्यामुळे, त्याने शाश्वतारखे जीवित चालविले असलेला शंभूक स्थानी भान घालून तपस्चर्या करीत होता त्या जागे जाऊन त्याचा वा केला. तेव्हा शंभूकाची बायको कपिला रामाला म्हणाली—“राजा! तुझ्यावर काही तरी मोठा अनर्थ ओढवणार आहे! त्याची पूर्वसूचना म्हणूनच तू हे मयंकर कृत्य केले आहेस!” असे सांगून दिने प्राण सोडला

“ही घटना घडली त्यानंतर काही दिवसांनी, राम एके दिवशी रात्री केव पालटन भद्रव्यावरवर अयाध्यत फिरत

अशा तऱ्हेने सीता त्यांच्याबरोबर वण्टा रोवटीत रमून गेली आणि पाळखीत बसून अयोध्याला आली. ययाती सकुटुंब रामाचा अतिथी म्हणून काही दिवस राहला. सीतेने तशी इच्छा दर्शविली होती जितके दिवस ययोधरा व वयाती आपल्या भुलांबरोबर रामाकडे राहली सर्वकाळ सीता त्यांच्या बरोबरच बोलण्यात वानवाने राहो. भुलांना भरत व जय-पात खेळत असताना तन्मय होऊन सीता पाहात राहो

काही दिवसांनी ययाती व ययोधरा सीतारामांच्या निरोध घेऊन आपल्या राजवाडीला निघून गेली.

असता एका धोबी घाटावर पोचला तेथे एका धोबी जोडप्याचे मांडण चालले होते. धोब्याने मारल्यामुळे धोबिणीची पाठ रक्तबहाळ झाली होती ती ओंजसा-बोवशी रडत म्हणाली- 'त्या सीतेला रामासारखा महागाणमुढा बरी घेऊन आला मात्र तू एकटा महापुरुष म्हणून मिरवितो आहेस! मूण पिऊन झिंगलेला धोबी विडला आणि बायकोच्या झिज्या घेऊन म्हणाला- 'राजाला कोण विचारील ग! इतके दिवस परपुरुषा-कडे राहिलेल्या बायकोला बरी घेऊन येणारा मी बुद्धा राम आहे, असे वाटलं होय नुला?'

बनबासात सोडून पावला लक्ष्मणाला आज्ञा केली त्यावेळी सीतेला होहाळे लागले होते. बदल्या दिवशीच ती रामाला म्हणाली होती की मला मूर्खता आश्चर्यात मृगिपत्नीच्या साक्षिध्यात रहावेसे वाटते आहे. ते निमीत्त सांगून लक्ष्मण सीतेला रथात बसवून करण्यात सोडून आला.

सीतेचा त्याग केल्याने रामाला भूक तहान लागता व शोष येईना. भद्रला हे सर्व पाहिले नाही. भद्रने रामाला लहानपणी अंगाखांद्यावर वाढविलं होते. त्याच्या रामात चांदीचा हुवा म्हणून सर्व राजवाडा डोव्यावर घेतला तेव्हा भद्रने त्याला वारंवार चंद्र दाखविला त्यावेळी अणल नर न नदवित्र वारंवार या न राम म्हणाला होता- 'राम चंद्र' लक्ष्मण भद्रने प्रमाने रामाच्या गालाला आपला गाल लावून विचारले- 'आणि आता? तेव्हा राम लगेच लडिवाळपणे म्हणाला- 'आता 'रामभद्र'! तेव्हापासून रामाला 'रामचंद्र' व 'रामभद्र' ही नावे मिळाली. अशा रामभद्राला त्या मरि-टाच्या तोंडचे ते शब्द इतके झोबले की त्याचा शिरच्छेद करावा असे त्याला साहजिकच वाटले. तो धोबी वातीच्या बस्तीत गेला.

खूप बडबून काढण्यासाठी आम्ही गंला तर तो पळून गेला होता त्याची बायकोमुढा कोठे विसली नाही!" असे रथा बस्तीतल्या लोकांनी भद्रला सांगितले. ती दोघ जिथ पिळनीस तिथून त्यांचा धडन घेऊन या, अशी आज्ञा करून काही जणांना पाठविले परंतु ते कोठेच सापडले नाहीत.

लक्ष्मण सोडून गेल्यावर सीता नदीकाठी गेली व एका झडकावर एभी राहुन नदीत जीव द्यायला तयार असला वाल्मीकी ऋषी खाले व त्यांनी तिला ममबावून सांगून आपल्या आश्रमात ढले. सीतेला दोन जुळी मुलं आली त्याचो नाव कुश व लव. वाल्मीकी ऋषींनीच त्यांना सर्व विद्या शिकवून पारंगत केले. त्यांनी स्वतः स्वलेले रामायण त्या दोघांना गायला शिकविले. सीतेने घनूविद्या शिकविली.

एके दिवशी कुशलच रामायणातला राम बत्ता आहे, त्यांच्या आईचे नाव असली सीता कशी आहे हे पाहून येण्यासाठी राम-कथचे गाढन करीत अपोष्यला गेले.

"मध्यंतरी वसिष्ठ मुनींनी विचार केला की रामाला सीतेच्या विरहाचा जो ताप होत आहे तो कोडा कमी करता आला तर पहावा यासाठी रघुवंशाच्या रीतीला अनुसरून अवधमेष यज्ञ करायला सांगवे

त्यांनी सूचना केली. सीतेची नोन्याची मूर्त खंजारी ठेवून रामाने अवधमेष यज्ञ केला. त्याच बिनची लवकुश मुनिवाळक म्हणून रामायण गान करीत अयोध्या नगरीच्या राजपथावर हिंडत असलेले आढळले. लक्ष्मणाने त्याचा पाहिल त्याचा घेऊन राजवाड्यात आला.

'राजवाड्यात त्या दोघां बालकांनी सीतेच्या अग्निप्रवेशाची कथा कोळपासमोर निव उभे केल्यासारखी गाऊन म्हणून दाखविली. तेथे अंत पुरातील कौसल्यादी तर्ष स्त्रिया हजर होत्या. यज्ञकार्यात सध्न असलेली वडीलघारी पुरुषमंडळीमुढा हजर होती. प्रमुख नागस्किही हजर होते.

होता. त्यावर लिहिलेले वाचून तो रामाच्या अदवयेथे यज्ञाचा घोडा असल्याचे कळल्यावर लवकुशांनी त्याला घेऊन आश्रमात आपूण बांधून ठेवले.

“घोड्याला सोडविण्यासाठी शत्रुच, भरत व लक्ष्मण एकामागून एक युद्ध करीत असता बेसुद्ध होऊन पडले. रामाने स्वतः जाऊन युद्ध केले. लवकुशांनी आपल्या पतिव्रता मातेचे स्मरण करून बाण सोडले. ते लागून रामसुद्धा बेसुद्ध होऊन पडला. सीतेने पुढे जाऊन रामाचा पक्षधर करताच रामाला वाडू आली.

‘सीता साध्वी पतिव्रता आहे तिला अयोध्येला घेऊन जा’ असे नात्मीकी ऋषींनी- रामाला सांगितले. तेव्हा राम म्हणाला-“सीतेने तशी प्रतिज्ञा करून अयोध्येच्या नागरिकांशी छात्री करून दिली तर बरे होईल.”

“त्याप्रमाणे सीता अयोध्येला गेली व आपल्या दोघां मुलांना रामाच्या हाती देऊन च्छात्री-‘माझ्या पालितत्वाचे प्रमाण म्हणून झुदेवी मला आपल्या पोटात ग्रहण करो!’ सीतेच्या तोंडून ते वाक्य बाहेर पडताच झुकंय झाला. सर्वत्र अंधकार पसरला. बिजा चमकू लागल्या. जमीन हादरू लागली. सर्व अयोध्यावासी धावतून

सर्वांच्या डोळ्यातून घळपळा अश्रुभारा वहात होत्या. सीतेने नाव घेताच तिचे रूप प्रत्यक्ष डोळ्यासमोर उभे राही. सर्व हात जोडून तिला वंदस्कार करीत. रामाने त्यांना भुविनालकच समजून अर्घ्य कानडाते धोटाही घेऊन निरोप देताना अनेक भेटीच्या वस्तू दिल्या.

“मलाच्या सर्व प्रारंभिक क्रिया संपल्यावर रघुवंशाची सूर्यचिह्न असलेली पत्ताका बांधून यज्ञाचा घोडा सजवून तयार झाला व त्याला स्वेच्छापूर्वक चिकहे आवयाचे शसेस तिकडे जावयास घोसळीक करून सोडण्यात आले. ती घोडा पळत सज्ज वात्मीकि ऋषींच्या आश्रमा शेजारी गेला.

आपापल्या घराबाहेर आले आणि सीता वशी होती तेथे बसा झाले. सीता वशी होती तेथे भूमी दुमंगली आणि आतून हिऱ्या माणिक्यांनी मढलेल्या सिंहासनावर बसून भूदेवी बाहेर आली. ते सिंहासन नागस्त्रिया झाडावर घेऊन आल्या होत्या. भूदेवी सिंहासनावरून उतरली आणि आई मुलीला उचलून घेते तशी सीतेला दोन्ही हातांनी उचलून घेऊन सिंहासनावर आपल्या मांडीवर घेऊन बसली. पुन्हा एकदा भूकंप झाला. अयोध्या तमारी होळू लायली परंतु बापसयं म्हणजे एकाही घराचे कौलदेखील धाळी गळून पडले नाही. सीतेबरोबर भूदेवी भूगर्भात निघून गेली आणि भूमी दुमंगली होती या गोष्टीचे चिह्नदेखील दिसले नाही, सर्व बळक होऊन पहात असतां पापणी लबाब्याच्या आत हे सर्व घडले.

"रामाला रोग आला. 'भूमीला भजन करतो' असे म्हणत त्याने अनुष्यावर बाण चढविला. तेव्हा आकाशवाणी झाली- "रामा! सर्व रघुवंशियांनी पृथ्वीचे अत्यंत

प्रमाण रक्षण व पोषण करू आहू. भू मिला भजन करणार! खून प्रतिष्ठा करवून तू तीला माहेरी पाठविलेस आणि आता राण कोणावर कसाला काढतोस!" राम मान झाली कळून गप्प बसला.

"रामाने लवकुशचा राज्याभिषेक केला आणि स्वतः एक शिष्य करणामूर्ती म्हणून राहू लागला आहे.

"अश्वमेध यज्ञ चालूच होता. यज्ञाचा घोडा उत्तरेकडून पूर्वेकडे निघाला. लक्ष्मण, भरत व शत्रुघ्न त्याच्या पाठीराठ सैन्य घेऊन जात होते." असे मागून अन्न गप्प झाला.

हनुमंत दगडाच्या मूर्तीसारखा काही कोलत्याशिवाय सौम्यपण सर्व एकत होता. परंतु त्याच्या डोळ्यातून अश्रूधारा सतत वहात होत्या. तो एकदम उभा राहिला व म्हणाला-"बर तर मी रावाकडे जातो, तू पाटीमागून ये!" असे भद्रला मागून हनुमानाने गदा झाडावर घेऊन आकाशात उडणाने गेल आणि अयोध्येला गेला.

हरू व प्रमद्वरा

दुजारी वपीपूर्वी सिंधू व सरस्वती नद्यांच्या किनाऱ्यावर एक मोठे शहर उदयास आले. त्या काळाची प्रजा निसर्ग आणि देव यांच्या संगदी नवळपास वसे.

त्यांच्यात वेदमूर्त असे होते. ते सर्वदा शुद्ध जीवन जगत होते. आधुरा-रोम्यांच्या अर्थेक्षेने जप व मरण यांचे गूढ उकलण्याप्रच वीवित घालवीत. कर या तरणाटी लया ऐव्यांची बाहे.

हरू हा एक फुलीकुमार होता. प्रमद्वरा या रांधवकन्येला जखीने पाहिले. दोघं गरण्यात व नदी-काठावर स्वेच्छापूर्वक आनंदाने हिंडत व खेळत.

दोघांची बघे लल्लपोंगव छायावर
दोघांचे लग्न ठरले. लल्लपोंगव एक
दिवस माछी काढने जंगलत जाऊन
प्रमदुरासाठी फुले जाणले. त्याला
परत गेत आल्या प्रमदुराने पाहिले

इतक्यात एक साप प्रमदुराला चावून
पडून गेला. दारुने तिला विषय
झालेल्या मुखाने ती पडत असता
धाडिशी धरले.

प्रमदुरा तेव्हा मेसी मळली. त्याची
हाक ऐकून तिने डोळे उघडले. परंतु
तोंडालून शब्द 'उपदेना' तिने डोळे
मिटले.

आश्चर्याने धुत्तिपत्नीने मेऊन
प्रमदुरेचा मृतदेह उचलून नेला. काळ
बराच वेळ लल्लपोंगव एकटा असून होता.
प्रमदुरेला त्याच्यापासून दूर भोवून
तेपारा मृत्यू कोण व कसा आहे?

एक बापल्या नमिनास दोष वेत अनेक
दिवस राजावनांत हिडत राहिला.
त्याच्या मनाचे मोलून करण्यारं
माझस कोणालाही झालं नाही. तो
बाप देईन या भीतीने सर्व नोनायमा
मुढा मारले नाहीत.

जेवढी कामाने त्याच्यासमोर प्रत्यक्ष
दर्शन देऊन त्याला यमलोकाला
जाण्याचा मार्ग संश्लिल.

कह समजोको पैल तेचोस भंवोर
रुपघारी पयदुलावडे दुनेस करुण
तो सरळ यथाजवळ गेला.

परंतु येन त्याच्या विचारांमार्फत
जबर इस्लामांतमोर लजशा चाली.
एक अर्धे आधुन्य शैवला तयार
शाल्याकारणी उठली. त्याच्या जमनाला
बनेक शरीराने उपरिगत रावून त्यांना
बायोर्नाद दिला.

बुद्धला जणाला रुळ द प्रमदरा
मूलोकी जाले. दोन जोपेसुन जाले
शाल्याकारणी उठली. त्याच्या जमनाला
बनेक शरीराने उपरिगत रावून त्यांना
बायोर्नाद दिला.

गोष्ट मयळा चढाओढ

या गोष्टीला सुंदर मयळा सुचवून व. २५ मिळवा!

?

एके दिवशी एक राजा एका संन्यास्याच्या भेटीला येऊन म्हणाला—“महात्म्य! ईश्वर
प्राप्तीसाठी आपल्यासारखे घोर पुण्य या जपसल्या हर्कसाचा त्याग करतात ते
आपल्या कारक्या साधनांना लाय्य नाही. श्री हनुमंकाच्या संघर्षातून प्रकटी न मिळाल्यामुळे
किती पापे करतो आहे, हे माझे मलाच कळत नाही.”

राजा म्हणाला ते ऐवून संन्यासी विहंगासारखा होऊन म्हणाला—“असं कां म्हणतोस
दे, राजा? तु मज्जातून घोर त्यागी फुडव आहेस! तुझे चरित्रातून मी तीर्थ म्हणून कोक्यावर
लिपवले पाहिजे!” राजाला संन्यासी म्हणून करीत लाहिले असं वाटलं. त्याने विचारलं—
“स्वामी! असं कां म्हणता?”

“मी खरंच म्हणलं, बाबा! हा लोक मोठा की देव मोठा, सांग पाहू!” संन्यासाने
विचारलं.

“देव मोठा!” राजा म्हणाला.

“मी हनुमंकाचा त्याग केला तर तू जगमय्याचे देवाचा त्याग केलास, होय की नाही?
तुला त्यान केवढा मीठा आहे!” संन्यासी म्हणाला.

★

★

★

बरीच गोष्टीला उपयुक्त होईल असा एक सुंदर मयळा विचार करून एका कार्बावर
स्वतःच्या पर्यायाने लिहून “गोष्ट मयळा चढाओढ”, “चढाओढ”, “चढाओढा प्रकाशन”,
२ व ३ बर्कट रोड, बरपळणी मंत्राल ६०००२९ या पर्यायावर पाठवा.

१० मे १९७८ च्या मात पोस्टकार्ड पोहोचले पाहिजे. त्या कार्बावर ‘कोटो
चढाओढ परिचय’ देता करावा गे.

चढाओढीचा तिकात जुलै १९७८ च्या चढाओढ बाहीर करप्रात येईल.

माचं भविष्यातल्या चढाओढीचा तिकात (मयळा) “सुतंता”

माचं भविष्यातल्या चढाओढीचा तिकात (मयळा) “सुतंता”